

ZÁPODOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PRÁVNICKÁ
Katedra právních dějin

Diplomová práce

**Počátky recepce římského práva, škola
glosátorů a její hlavní představitelé**

Zpracovala: Renata Ježková
Konzultant diplomové práce: JUDr. Miroslav Černý, Ph.D.
Praha 2012

„Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci zpracovala samostatně, a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala způsobem ve vědecké práci obvyklým.“

Plzeň, březen 2012

podpis autora práce

Tuto práci bych ráda věnovala všem lidem, kteří z jakéhokoliv důvodu studovat nemohou, ať už je příčinou jejich okolí nebo situace, v níž se nachází. A samozřejmě bych touto cestou ráda poděkovala panu JUDr. Černému za jeho připomínky a cenné rady.

Obsah

Obsah	5
1 Úvod	6
2 Počátky recepcce ve středověku a novověku.....	7
3 Středověká vzdělanost, vznik středověkých univerzit obecně	13
3.1 Pojem středověkého intelektuála.....	14
3.2 Vznik středověkých univerzit	15
3.3 Přehled nejstarších univerzit	16
3.4 Boloňská univerzita	16
3.4.1 Významní členi univerzity v Bologni v historii	18
3.5 Organizace univerzitních korporací	18
3.5.1 Organizace studia	19
3.5.2 Studijní programy	20
3.5.3 Zkoušky.....	20
3.6 Pracovní náčiní.....	21
4 Vznik školy glosátorů, její zakladatel	23
4.1 Návrat k římskému právu	23
4.2 Založení školy	24
4.3 Metoda	26
4.4 Irnerius	29
4.5 Kanonické právo a jeho glosátoři	31
5 Další představitelé školy glosátorů a její vyvrcholení.....	33
5.1 Generace „Quattuor doctores“	33
5.2 Vyvrcholení školy	34
5.2.1 Accursius.....	35
5.3 Další představitelé.....	36
5.4 Komentátoři.....	37
6 Posílení vlivu římskoprávní učenosti v našich zemích založením univerzity Karlem IV.....	40
6.1 První pokus o založení univerzity a její vznik	40
6.2 Vzory organizace.....	41
6.3 Oddělení.....	41
6.4 Prameny	42
6.5 Organizace, správa a soudnictví	44
6.6 Vědecká a pedagogická činnost.....	45
6.7 Římské právo na právnické fakultě Karlovy univerzity	47
7 Kuneš z Třebovle – středověký právník a dílo.....	50
7.1 Život, studium a kariéra	51
7.2 Právní spor o selská odúmrť	54
8 Miroslav Boháček – profesor římského práva na univerzitách v Bratislavě a Praze.....	60
8.1 Život profesora	60
8.2 Boháček – romanista.....	64
8.3 Medievistické dílo profesora	66
8.4 Bibliografie profesora M. Boháčka.....	68
9 Závěr	74
Seznam použité literatury:	78
Seznam příloh:.....	81

1 Úvod

Úkolem této diplomové práce je přiblížit pronikání římského práva do našeho právního systému a osvětlit pojem středověké vzdělanosti, středověkého intelektuála.

Římské právo můžeme bez dalšího považovat za základní kámen českého právního vývoje. Jeho pronikání však naráželo na nejednu překážku a prosazovalo se jen velmi obtížně, zejména díky velkému odporu šlechty a domácímu obyčejovému právu.

I přesto si římské právo našlo svou cestu a stalo se oporou českých panovníků.

Tato práce je rozdělena do 9 kapitol.

Úvodní kapitola se zabývá pojmem recepce jako takové. V kapitolách následujících se snažím o objasnění poměrů středověké vzdělanosti u nás i v Evropě a pojmu středověkého intelektuála. Pozornost je upírána na založení středověkých univerzit, které měly velký vliv na pronikání římského práva do české středověké vzdělanosti, a také samozřejmě na založení první univerzity v Čechách na počátku 14. století.

Další kapitoly jsou věnované vzniku školy glosátorů a vymezení metody jejich práce zpracování textu, dále hlavním představitelům této školy s přehledem jejich nejvýznamnějších děl. Následují dvě kapitoly o významném středověkém právníkovi Kuneši z Třebovle a profesoru Miroslavu Boháčkovi.

2 Počátky recepcce ve středověku a novověku

Na úvod této kapitoly, bych se nejprve ráda zaměřila na to, co to recepcce znamená a proč k ní vůbec docházelo.

K pojmu recepcce nacházíme ve slovnících různé názory o vhodnosti jeho užití ve vztahu k římskému právu. Na jedné straně můžeme tento termín označit jako „převzetí“ či „přijetí“. U tohoto termínu se také setkáváme s definicí: „*převzetí určitých ustanovení, zákonů nebo právních předpisů nebo celého pramene práva z jednoho právního řádu do druhého*“¹ nebo „*převzetí jednotlivých pravidel n. celého cizího práva bez podstatných obsahových změn*“.²

Termínu recepcce římského práva odpovídá definice: „*pod tímto pojmem rozumíme pronikání a přijímání římského práva do pozdějších právních řádů.*“³ Například v Ottově slovníku naučném je pojem „recepcce“ definován takto: „*...obživuje po staletích opět jako celek za pramen právní ve státech nově vzniklých...jejíž počátek stopovati lze v Itálii, kde znalost práva římského nevymizela ani po ztroskotání říše Západořímské. Máme historické doklady, že právo římské bylo v Itálii i za panování Ostrogótů a Langobradů vědecky pěstěno, ovšem způsobem nedostatečným, a že mu bylo i na školách (v Římě a Ravenně) vyučováno.*“⁴

¹ Hendrych, Právní slovník, str. 823

² Příruční slovník naučný, str. 824

³ Hendrych, Právní slovník, str. 755

⁴ Ottův slovník naučný, str. 351 či obsáhle „Recepcce v právním smyslu znamená převzetí některých předpisů určitého právního řádu nebo celého jejich systému do právního řádu celku jiného. Nejznámějším případem v dějinách r. římského právního systému v Německu koncem XV. stol. Právní systém římský, ovšem již ve středověké podobě, se stal platným právem německým. Zásahu o to měl hlavně říšský soud komorní, zřízený r. 1495, na němž poprvé zasedali studovaní právníci, znali práva římského. Podle tehdejšího vědeckého názoru o světovém řádu byl totiž myslitelný pouze jediný stát světa a tedy i jediné právo. Tímto světovládným celkem byla svatá říše římská, považovaná za pokračovatelku impéria antického, a proto jediným pravým právem bylo právo římské. S ním soutěžilo o primát papežovo právo kanonické v dobách, kdy papež se prohlašoval za světského pána křesťanstva. I v českých zemích byly činěny pokusy o recepci římského práva, narážely však na odpor domácího obyvatelstva šlechtického, které neuznávalo do všech důsledků univerzalistickou výstavbu světa. Římské právo proniklo jen v těch oborech, kde měl panovník volné ruce, zejména v právu horním a městském. Do zemského práva vniklo až po Bílé hoře, kdy v českém státě zvítězil princip křesťanské monarchie. K recepci dochází ovšem i v dobách nejnovějších, a to v důsledku cílých právních styků, zejména mezi sousedními státy. Zařízení, která se v určitém právním řádu osvědčí, jsou přejímána i v okolí, jako např. úprava nekalé soutěže, úprava rozhlasu a pod. Nejdůležitějším případem r. celého právního řádu jest náš popřevrat. zák. č. 11/1918 Sb. z. a n.,

Takový výklad je více než dostačující a nejuvýstižněji definuje problematičnost složitého procesu, jakým recepce římského práva bezpochyby byla.

Římské právo vznikalo jako právo antického impéria. Nezávislá právní kultura se vyvinula na tomto principu ve 12. století. Za recepci římského práva bylo považováno též využívání klasického římského práva za feudalismu a v základu kapitalismu. O přejímání a přebírání římského práva může být tedy řeč pouze tam, kde scházela starší římskoprávní tradice. O klasickou recepci práva šlo zejména v zemích Německa a střední Evropy.⁵

Od 11. století se setkáváme s recepcí římského práva. Feudální společnost se začala nezvykle rychlým způsobem rozvíjet a narážela na složité problémy, které římské právo dokázalo prakticky řešit.

Ve středověké společnosti, která byla stavovsky členěná, neexistovalo jednotné právo platící pro celou veřejnost – neexistovala rovnoprávnost. Skupiny obyvatel měly své právo a své výhody, ze kterých osoby nepatřící k této skupině těžit nemohly. *„Šlechta se řídila svým právem zemským, s postupným rozvojem měst pronikalo do rozlehlých oblastí Evropy právo městské, lenní vztahy byly upraveny právem lenním, venkovští poddaní podléhali vrchnostenské pravomoci svých pánů. I uvnitř téhož stavu vládly příkré rozdíly.“* Takový princip nadřazenosti a podřazenosti se v našich zemích udržel po celá tisíciletí ve středověku a zasáhl i do novověku.⁶

Zemské právo se, na rozdíl od práva městského, pronikání římskoprávních pravidel a učeného juristického myšlení bránilo.

vydaný již 28. říj. 1918 a prohlašující, že všechny dosavadní zákony zůstávají v platnosti. Dikce tato není ovšem právnicky zcela přesná, poněvadž rakouské zákony nezůstaly v platnosti, nýbrž se staly jako celek zákony čsl. To jest právní podstata r.“ Ottův slovník naučný nové doby, str. 449

⁵ V. Urfus, Římské právo, str. 391

⁶ Jiří Kejř, Středověká právní věda, str. 99

Bylo to právo obyčejové, které bylo čas od času sepsáno do písemných pramenů. Vznikaly také tzv. právní knihy⁷, které ale neměly zákonnou moc. Byla to díla, která vznikala z iniciativy většinou soudních úředníků.

Některé pokusy českých panovníků o vytvoření jednotného práva většinou ztroskotaly díky velkému odporu panstva. Sepisování práva obyčejového se samozřejmě šlechtě nelíbilo. „*Brání se změně svého obyčejového práva a tím také i omezení své svobody nalézat právo.*“⁸ Cítila v něm omezení svého výsadního postavení a ztráty volného nalézání práva pro každý projednávaný případ, což znamenalo i zpoždění vývoje práva, neboť tím byly odmítnuty dokonalejší právní postupy a principy.

Římská právní věda definovala dva velké právní obory označované jako právo soukromé (*ius privatum*) a právo veřejné (*ius publicum*). Soukromé právo, tedy takové, které se soustředí na zájem jednotlivce, a veřejné, které se zaměřuje na prospěch státu. Pro nově vznikající společnost bylo rozvíjení této myšlenky otázkou staletého vývoje, v rámci kterého je nutné definovat právní pozici jednotlivce na straně jedné a právní pozici státní moci na straně druhé.

Jediným právem, které neznalo hranice států, panství či měst, bylo právo církevní. Jeho zdrojem byla středověká církev, jejímž hlavním cílem bylo duchovní, ale i samozřejmě mocenské ovládnutí světa. Jako jediné právo ve své době dokázalo zvládnout univerzalistické pojetí a tendence při tvorbě práva, proto se církevní právo stalo jakýmsi zdrojem při snahách upevnit právní řády a vědecky pojmout právní řád. Bylo potřeba třídit a

⁷ Právní knihy vznikaly zejména ve středověku a raném novověku a oproti zákoníku nebyly schváleny autoritou, tudíž nedisponovali závazností. Vznikaly v době, kdy docházelo k uzákonění a některé z nich si získaly významnou neformální vážnost. Byly jimi například Saské zrcadlo, Švábské zrcadlo ze 13. století. Nejstarší právní knihou je kniha Rožmberská, psaná česky, zvaná též Kniha starého pána z Rožmberka. Není jisté, zda platila na území rožmberského panství či na celém území. Vznikala postupným doplňováním dalších vrstev záznamů a její nejstarší částí je věnována řízení na zemském soudě ze 13. století. Kniha nám ukazuje, že čeština byla schopna být právním jazykem. Je členěna do kapitol. Obsahuje složitější souvětí, která jsou mnohdy nejasná až nesrozumitelná, ale na druhou stranu obsahuje rovněž funkční právní názvosloví. Dalšími knihami byly Kniha písaře Jana, která obsahovala právo městské či Kniha tovačovská z 15. a Kniha drnovská z 16. století. Václav Vaněček, Prameny k dějinám státu a práva v Československu, str. 90 a 99

⁸ Jiří Kejř, Právní kultura českého středověku, str. 14

zobecňovat zkušenosti, vtisknout právní soustavě a dosud nepevným řádům novou koncepci.

Římské právo i po zániku římského impéria neupadlo v zapomnění. Nikdy prakticky zcela nevymizelo. Nejdůležitější kompilací, která zahrnovala souhrnné sestavení svého práva, byla tzv. Justiniánská kompilace.

Římské právo se stalo podnětem k položení základů nového právního myšlení. „...rozvoj římskoprávního myšlení vedl ve feudální Evropě k určitému zvědečtění právního života. Římskoprávní kultura měla tak rozhodující podíl na vzniku právní vědy za feudalismu a kapitalismu. Tím byla také dána povaha této právní vědy. Je zbytečné zdůrazňovat, že jejím cílem nebylo poznání společenské podstaty práva, že její rozmach se ubíral jiným směrem – tím, že římské právo pomáhalo vytvářet nové právně teoretické a právně technické pojmy.“⁹ Recepce nebylo tedy jen mechanické přejímání a aplikace římského práva, nešlo jen o pronikání jednotlivých norem.

Dalším důležitým okamžikem pro teoretické rozvíjení právního poznání bylo objevení úplných textů římského práva. Studovalo se na univerzitách. Mezi nejvýznamnější vysoké učení patřilo studium na univerzitě v Bologni¹⁰, kde působili vyhlášení profesori a studenti z celé Evropy, kteří zde hledali právní vzdělání. Znovunalezení a znovuobjevení římského práva bylo propojeno s nesmírnou tvůrčí teoretickou prací středověkých a později i novověkých učenců, kteří rozpracovali, obohatili a rozvinuli římské dědictví a vytvořili jednotný a provázaný právní systém.¹¹

Soudní řízení bylo zpracováno nejlépe a mělo obecně nejhlubší vliv na právní vývoj. Církevní soudnictví, které bylo postaveno na římských základech, pronikalo díky své propracovanosti do národních práv platných

⁹ V. Urfus, Recepce římského práva a římskoprávní kultura za feudalismu a v počátcích kapitalismu, str. 4

¹⁰ Boloňská univerzita (Alma Mater Studiorum Università di Bologna, Universitas Bononiensis) je nejstarší univerzitou na světě, sídlí v italském městě Bologna. I když se neví přesně, kdy byla založena, většina pramenů hovoří o roku 1088, více kapitola 3.4

¹¹ Jiří Kejř, Středověká právní věda, str. 100

v Evropě. Soudní řízení je i přes veškeré změny, kterými prošlo, odvozeno z procesu římsko-kanonického.

V řadě zemí doznávaly v právu a zejména v soudním řízení různé magické prvky jako například „boží soudy“ a prakticky nerozhodovala skutečnost. Oproti těmto pravidlům vládly v církevním soudním řízení pevná pravidla. Tyto zásady se postupem doby začaly dostávat do zákoníků různých zemí. Římsko-kanonický proces otevřel brány, a to i k recepci ostatního učeného práva.

Nauka o římském právu byla nezbytnou součástí církevního práva, byla potřeba k jeho teoretickému zvládnutí. Římské právo nebylo na severu Francie uznáváno jako pramen práva z důvodu tzv. politického univerzalizmu. Vzhledem k obavám církve bylo roku 1219 konstitucí „*Super Specula*“ zakázáno papežem Honorem III. studium římského práva na Pařížské univerzitě. Tento zákaz dále rozšířil papež Innocenc IV. na celou Francii a platil až do roku 1679. Oproti tomu druhá nejvyšší moc středověké Evropy, kterou bylo císařství, se v souvislosti s římským právem ujišťovala ve svých nárocích.¹²

Nelze opomenout, že právní praxe, jakkoliv uznávala význam středověké právní vědy, jen pozvolna přijímala prvky odborného teologického myšlení a zobecňující třídění. Právní praxe, založená na obyčejích a zkušenostech nositelů jurisdikce, vyhovovala zejména těm, kdo měli v rukou soudní moc. Ke své aplikaci a interpretaci potřebovala pravidla odbornou způsobilost. Proto i laičtí nositelé moci o tato pravidla neměli zájem. Znamenalo to pronikání právního vzdělání do běžné praxe světských soudů a tím i podřízení této moci.

¹² „Naproti tomu druhá nejvyšší moc středověké Evropy, císařství, hledala v římském právu často potvrzení svých nároků: vždyť ve středověké teorii byla tzv. Římská říše skutečným pokračovatelem antického římského impéria a v předpisech justiniánské kompilace nalézala dost opory pro prosazování svých nároků i proti papeži a církvi. Císařové také viděli své vlastní zákonodárství jako součást římského práva a štaufští císařové dávali své zákony připojit jako plnocennou součást k Justinianovu Kodexu. Také úsilí o centralizovanou moc panovníků proti odstředivým snahám šlechty nalézalo v římském právu své argumenty. Politické teorie o podstatě státu a jeho úkolech v organizaci společnosti se inspirovaly římským právem a jeho úctou k panovnícké moci: římské právo v podobě, jak se zachovalo středověku bylo přece produktem absolutistické monarchie východořímské.“ Jiří Kejř, Středověká právní věda, str. 109

V českém království dlouhou dobu vzdorovalo recepci římského práva například právo zemské a právo šlechty. Jiné okruhy práva se přizpůsobily rychleji. Zásady nalezené v římském právu vyhovovaly požadavkům v obchodních vztazích či právům městským.

3 Středověká vzdělanost, vznik středověkých univerzit obecně

„Středověk neznal jednotný právní řád, který by platil pro celé území a pro všechny. Některé systémy práva byly domácího původu a vyvíjely se z domácího právního vědomí v závislosti na mocensko-politických předpokladech. Tak tomu bylo zejména u práva šlechty, jehož náplň a rozsah pravomocí se měnily podle toho, jak se dařilo šlechtě postupně se vymaňovat ze svrchovanosti panovníka a omezovat jeho pravomoc.“¹³

Právo nebylo postaveno na základě zásady teritoriality, ale vládnoucí zásadou byla zásada personality. Právo bylo vázáno k osobě podle jejího postavení ve společnosti. I tak docházelo k recepci práva - s nově příchodím obyvatelstvem.

V raném středověku byla snaha získat jinou než čistě praktickou dovednost jako např. řemeslnou či válečnickou, zcela okrajovým jevem. Obecně lze říci, že na vzdělanost nebyl kladen příliš velký důraz. Ve středověké Evropě bylo vzdělávání spjato s antikou. Snahou bylo udržet znalost latiny a schopnosti číst texty psané antickými a středověkými autory.

Do 11. století si významnou roli a postavení udržovaly školy klášterní. Cílem těchto škol bylo postarat se o výchovu a vzdělání řádových mnichů. I když byly určeny pouze pro duchovenstvo, postupně díky městskému obyvatelstvu začaly vznikat školy městské.

Sedmero svobodných umění (lat. *septem artes liberales*) představovalo souhrn předmětů všeobecného vzdělání ve středověku a zároveň tvořilo základní osnovu středověkých univerzit.

¹³ Jiří Kejř, Právní kultura českého středověku, str. 8

„(1) Disciplinae liberalium artium septem sunt. Prima grammatica, id est loquendi peritia. Secunda rhetorica, quae propter nitorem et copiam eloquentiae suae maxime in civilibus quaestionibus necessaria existimatur. Tertia dialectica cognomento logica, quae disputationibus subtilissimis vera secernit a falsis. (2) Quarta arithmetica, quae continet numerorum causas et divisiones. Quinta musica, quae mensuras terrae dimensionesque complectitur. Septima astronomia, quae continet legem astrorum.“¹⁴

3.1 Pojem středověkého intelektuála

„Zrod `intelektuála` jako nového sociologického typu je založen na městském způsobu dělby práce, podobně jako vznik univerzitních institucí předpokládá existenci kulturního prostředí, v němž se tyto `katedrály poznání` mohou náhle objevit, vzkvétat a svobodně se navzájem konfrontovat.“¹⁵

Základními rysy nové intelektuální podoby západního křesťanství na přelomu 12. a 13. století byly nové instituce, města a dělba práce. Podle autora knihy *Intelektuálové ve středověku*, Jacquese Le Goffa, je spojení s městem pro vzor středověkého intelektuála určující. S vývojem, kterým města procházela v 10. – 13. století je spjat i rozvoj škol. Podstatný rozdíl je spatřován zvláště mezi školami klášterními, které byly určeny výhradně nastávajícím mnichům a školami městskými, v zásadě přístupným všem.

Společenské třídy rozlišované Adalbéronem z Laonu, odpovídaly opravdovému zaměření lidí jen velmi zkresleně.¹⁶ Řemeslníkem byl i

¹⁴ „(1) Svobodná umění se skládají ze sedmi nauk. První je gramatika, to znamená znalost mluvení. Druhá je rétorika, jež je pro vznešenost a bohatost své výmluvnosti pokládána za důležitou obzvláště v občanských přích. Třetí je dialektika, zvaná též logika, která na základě velice přesných výkladů rozlišuje pravdivé od nepravdivého. (2) Čtvrtá je aritmetika, jež obsahuje početní vztahy a rozdělení čísel. Pátá je hudba, která spočívá v básních a písních. (3) Šestá je geometrie, jež zahrnuje měření a vyměřování země. A sedmá je astronomie, která obsahuje zákon hvězd.“ Isidor ze Sevilly, *Ětymologiae* I-III, str. 50

¹⁵ Jacques Le Goff, *Intelektuálové ve středověku*, str. 23 (G. Santini, Università e società nel XII secolo: Pilio da Medicina e lo Studio di Modena, Modena, STEM Mucchi, 1979, str. 112)

¹⁶ Adalbéron z Laonu rozlišoval lidi do společenských tříd na ty, kteří se modlí – kleriky, kdo ochraňují – urozené a kdo pracují – nevolníky. Jacques Le Goff, *Intelektuálové ve středověku*, str. 23

nevolník zúrodňující půdu. Voják a šlechtic byl zároveň vlastníkem, správcem i soudcem. Klerikové pak byli obvykle vším současně.

Člověk, který pracoval jako profesor a učenec, psal a školil, zjednodušeně označovaný jako intelektuál, se objevuje až s rozvojem měst ve 12. století.

3.2 Vznik středověkých univerzit

Univerzita jako taková se zrodila ve středověké společnosti. Je výsledkem samovolného sjednocení studentů a učitelů. Původně latinské slovo “univerzitas“ označovalo kterékoliv sdružení odborného charakteru. Proto také ve středověku bylo náboženské, vědecké a politické vzdělání zaměřeno vždy tak, aby uspokojilo praktické požadavky.

Univerzity jako takové začaly vznikat z klášterních škol. Kontrolu nad školou měl biskup, ale nevykonával většinou svou funkci osobně. Zpravidla se nechal zastoupit dalším úředníkem. Za tzv. „muže církve“ nebo-li kleriky, byli považováni univerzitní mistři i studenti, ač se na ně neaplikovali mnišské závazky. Stejně tak jako cechy, počaly univerzity zřizovat vlastní samosprávu. Samosprávné postavení získávají univerzity za neustálého střetávání s mocí světskou, tak církevní.¹⁷

Stoletím univerzit je století třinácté. Přestože univerzitní život začal právě ve století třináctém, ve stejném století také i vyvrcholil. V Oxfordu, Paříži či Bologni již nikdy nebylo tolik mistrů ani studentů. Ani scholastika již netvoří nic zajímavějšího než souborná díla Alberta

¹⁷ V Paříži se definitivně domohla univerzita autonomie po krvavých událostech roku 1229, při nichž se studenti dostali do konfliktu s královskou policií. Ve rvačce jich bylo několik zabito královými buřiči. Větší část univerzity zastavila činnost a uchýlila se do Orleánsu. Celá dvě léta se v Paříži téměř nepřednášelo. Teprve roku 1231 svatý Ludvík a Blanka Kastilská slavnostně uznají nezávislost univerzity, když obnovují a ještě rozmnožují privilegia, která jí roku 1200 udělil Filip II. August. V Oxfordu získala univerzita své první svobody roku 1214 díky poklesu moci exkomunikovaného Jana Bezzemka.

Velikého¹⁸, Alexandra z Hales, Rogera Bacona¹⁹, svatého Bonaventury²⁰ nebo svatého Tomáše Akvinského²¹.

3.3 Přehled nejstarších univerzit

- 1088 – Itálie, Bologna – Università di Bologna
- 1150 – Francie, Paříž – Université de Paris
- 1167 – Anglie, Oxford – University of Oxford
- 1175 – Itálie, Modena – Università degli Studi di Modena e Reggio Emilia
- 1209 – Anglie, Cambridge – University of Cambridge
- 1212 – Španělsko, Valladolid – Universidad de Valladolid
- 1218 – Španělsko Salamanca – Universidad de Salamanca
- 1220 – Francie, Montpellier – Université Montpellier
- 1222 – Itálie, Padova – Univerzità di Padua
- 1224 – Itálie, Neapol – Università degli Studi di Napoli Federico II.

3.4 Boloňská univerzita

Tato univerzita se může pyšnit přívzkem “nejstarší v Evropě”. Spolu s Pařížskou univerzitou poskytla během jedenáctého a dvanáctého

¹⁸ Je nejvýznamnější německý představitel vrcholné scholastiky, zabýval se studiem filozofie, teologie i přírodních věd a byl nazýván taktěž “doktor univerzalis”, (poč. 12.st. – 15. listopadu 1280).

¹⁹ Patří mezi představitele pozdní scholastiky. Získal rozsáhlé vzdělání na univerzitě v Paříži a Oxfordu. Vyzdvihoval význam praktické zkušenosti, experimentu oproti logické dedukci a ostře kritizoval názory vrcholných scholastiků včetně Alberta velikého a Tomáše Akvinského. Akvinskému se vysmíval za to, že psal o Aristotelovi, aniž by znal jazyk, kterým svá díla Aristoteles psal, tedy řečtinou. Podle něj byla matematika základem všech věd. Umírá v roce 1294.

²⁰ Vlastním jménem Ioannes Fidanza (1221 – 1274) byl italský filozof a teolog. Mezi jeho díla patří tzv. Velká a Malá legenda o životě zakladatele františkánského řádu – sv. Františku, Commentum in quattuor libros Sententiarum – komentář ke čtyřem knihám Sentencí sv. Petra Lombardského. Sepsal také komentáře k biblickým knihám, kvestie De scientia Christi et mysterio Trinitatis a De perfectione evangelica, malou teologickou sumu, dílo De reductione artium ad theologiam a Itinerarium mentis in Deum.

²¹ Jeho hlavní dílo nese název *Summa theologica*. Je to dílo vynikající, filozofického-teologického pojednání. Je rozděleno do tří částí, přičemž druhá část se dále dělí na dva oddíly. Tři části se dělí na kvestie (quaestiones) a ty se dále rozdělují do článků (articuli). Při odkazech na jednotlivá místa se uvádí číslo částí, kvestie a článku. Celá summa se zabývá filozoficko-teologickým bádáním o Bohu, morální teologii, svátostmi. Mezi Akvinského autority patří Písmo svaté, liturgické texty, církevní Otcové, filozofové, zvláště pak Aristoteles.

století první organizační modely vzdělávání, z nichž později čerpaly i další univerzity.

Za zakladatele Boloňské univerzity je pokládán Irnerius²² a narodil od jiných velmi starých vysokých škol, byla nejméně spjata s církevními kruhy.²³

Zprvu neměla univerzita jedno sídlo, ale byla rozdrobena na několika místech po městě. Mnohdy vyučování probíhalo doma u samotných “doctores legis“. Prvním stálým místem byl Palazzo dell` Archiginnasio.²⁴

Odborníci na římské právo, vzeší z této univerzity, jsou již už od 12. století považováni za významné odborníky a těší se velké proslulosti. Kupříkladu několikrát pomohli svou dokonalou znalostí práva německým panovníkům. V roce 1158 při zasedání zemského sněmu ve městě Roncaglia poskytli čtyři učenci Irneriovi - Bulgarus, Martinus, Jakobus a Hugo, Fridrichovi I. Barbarossovi při hájení práv císařství a obhájili závaznost římského práva. Na znamení vděku vydal císař ještě téhož roku Constitutio Habita.²⁵

Boloňská univerzita se od pařížské *Universitas magistrorum et scholarum* odlišovala nejen názvem, ale i svou funkcí. V Bologni si studenti sami vybírali a platili učitele. Toto zvláštní privilegium ještě zvýšilo slávu univerzity. Již v polovině dvanáctého století bylo město Bologna v celé Evropě synonymem práva a zákonů. Sláva univerzity se šířila po celé Evropě. Boloňská univerzita byla cílem mnoha významných osobností, jako jsou Dante Alighieri, Francesco Petrarca, Guido Guinizelli a Cino da Pistoia.

²² O Irneriovi více v následující kapitole.

²³ Valentin Urfus, Historické základy novodobého práva soukromého, str. 15

²⁴ Stavba byla zahájena roku 1561 pod vedením papežského legáta Piera Donata Cesi a podle projektu boloňského architekta Antonia Morandi. Palác byl postaven roku 1563 s úkolem seskupit veškeré právní školy do jediné budovy.

²⁵ Každá škola se podle této listiny skládá ze sdružení studentů, v čele s učitelem, kterému studenti za výuku platí. Také se panovník zavazuje k ochraně studentů, kteří cestují za účelem studia před politickými autoritami a jejich mocí.

3.4.1 Významní členi univerzity v Bologni v historii

- 11. století
 - Irenaeus
- 12. století
 - Gratian
 - Bulgarus
 - Patriarcha Heraclius Jeruzaléma
 - Stephen Tournai
 - Martinus Gosia
- 13. století
 - Guido Guinizelli
 - Rambertino Buvaelli
 - William Saliceto
- 14. století
 - Dante Alighieri
 - Francesco Petrarca
 - Coluccio Salutati
- 15. století
 - Leon Battista Alberti
 - Giovanni Pico della Mirandola
 - Albrecht Dürer
 - Nicolaus Copernicus

3.5 Organizace univerzitních korporací

Vzorem univerzitních korporací mohla být pařížská univerzitní organizace. Skládala se ze čtyř fakult – artistické (svobodná umění), kanonického práva, lékařské a teologické. V čele vyšších fakult²⁶ stál děkan a jemu podřízení titulární mistři – regenti. Mistři a studenti se dělili dle národnosti na národy: francouzský, pikardský, normanský a anglický. V čele každého národa působil prokurátor, kterého volí regenti. Tak čtyři prokurátoři podporovali rektora, který byl “nejvyšším” na nejrozsáhlejší a nejpočetnější artistické fakultě. Stejně tak samozřejmě univerzita disponovala orgány, které byly společné pro všechny fakulty.

²⁶ kanonického práva, lékařské a teologické

V průběhu století se nakonec ustanovil i nejvyšší univerzitní činitel, a to rektor fakulty svobodných umění.

S podobnou organizační strukturou se setkáváme i na ostatních univerzitách. V Oxfordu měli více než jednoho rektora a hlavou univerzity tam byl kancléř. V Bologni profesori nepředstavovali součást univerzity, která sdružovala výlučně studenty, ale vytvářeli kolej doktorů. Systém národů byl na boloňské univerzitě velice složitý a hluboce zakořeněný. Samostatné národy byly uskupeny do dvou sdružení, citramontánního a ultramontánního²⁷. Každé se dále dělilo na různý počet sekcí, například zaalpské dokonce až na šestnáct, reprezentovaných volenými rádci - consiliiari, kteří zastávali vedle rektora významné postavení.²⁸ Od 13. století tvoří jeden z národů ultramontánního Češi a Moravané.²⁹

Veškerý vliv univerzitních korporací vycházel ze tří základních výsad:

1. soudní autonomie,
2. právo na stávkou a secesi a
3. monopol na udílení akademických hodností.

3.5.1 Organizace studia

Organizaci studia upravovaly univerzitní statuta³⁰. Věnovaly se délce studia, programu přednášek i podmínek zkoušek.

²⁷ „Asi v polovici 13. století sloučila se veškerá sdružení ve dvě větší, `Citramontani` t. příslušníci národa italského a `Ultramontani` t. příslušníci veškerých národů mimoitalských.“ Ferdinand Tadra, Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských, str. 255

²⁸ Jacques Le Goff, Intelektuálové ve středověku, str. 72

²⁹ Ti stále navštěvují tuto univerzitu i přes založení Pražské univerzity ve 14. století. Učenci, kteří na tamější univerzitě studovali: Mistr Damasus, asi 1210-1215, *Historiae decretorum, Summa decretalium, Quaestiones, Summa de ordine iudiciario, Brocarda seu regulae canonicae*; Mistr Jakub, kanovník Vratislavský, kaplan Přemysla Otakara II.; Filip, kanovník Vratislavský; Konrád probošt a Jan, kanovník Vratislavský; Ondřej, doktor práv, kanovník a potom děkan Vratislavský; Bartholdus, arcijáhen a Domitianus, kanovník Vratislavský; Arnošt z Pardubic, pozdější slavný arcibiskup Pražský; Mistr Ondřej z Dubé, děkan Litoměřický; Mistr Jan z Jesenice, přítel m. Jana Husa, bakalář a potom doktor práv, Ferdinand Tadra, Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských, str. 258-262

³⁰ nejstarší statuta univerzity v Bologni, „*Statuta universitatis scholarium juristarum Bononiensium*“ byla sestavena profesorem práva kanonického Janem Ondřejovem (Johannes Andreae), Ferdinand Tadra, Kulturní styky Čech s cizinou až do válek husitských, str. 255

Z dobových pramenů není zcela jasné, v jakém věku studenti na univerzitu přicházeli a s jakými vědomostmi. S nepochybností lze říci, že postupné vzdělávání bylo ve středověku výjimečným jevem. Výuka svobodným uměním trvala šest let a uskutečňovala se zhruba od dvanáctého roku života. Po dvou letech studia se skládaly bakalářské zkoušky a na závěr studia pak doktorát. Co se týká studia medicíny a práva, bylo možno se takto vzdělávat mezi dvacátým a pětadvacátým rokem. Teologie představovala nejdelší možnost vzdělávání se. V pramenech se hovoří o patnácti letech.

3.5.2 Studijní programy

Komentování bylo jedním z hlavních pilířů celé výuky. Díla, která se měla při univerzitních seminářích studovat, byla uvedena přímo ve statutech univerzity. Logika a dialektika převládala na fakultě artistické. Gratianův Dekret³¹ zase sloužil jako hlavní „manuál“ pro studenty kanonického práva. V Bologni připojují ještě *Dekretalia Řehoře IX.* a *Clemantinae constitutiones a Extravaganta*. Komentáře civilního práva se opírají o Pandekta, lékařská fakulta o *Ars medicinae*, teologové připojují ještě k bibli *Čtyři knihy sentencí* Petra Lombardského a *Historia scholastica* Petra Comestora.

3.5.3 Zkoušky

V předpisech o udělování akademických hodností měla každá univerzita vlastní obyčeje.

3.5.3.1 Zkoušky na univerzitě v Bologni

Titul doktora na Boloňské univerzitě získal student po dvou etapách studia. Nejprve skládal zkoušku – “examen“, “examen privatum“ a teprve poté mohl přistoupit ke zkoušce veřejné – “conventus“, “doctoratus“.

³¹ Původně Concordia discordantium canonum, autorem je mnich a učitel boloňské univerzity Gratianus. Dekret má hlavní tři části: 1. Distinctiones – celkem 101 rozlišení a definic, 2. Causae – 36 fiktivních případů, na kterých Gratian probírá různé právní otázky, 3. De consecratione – pojednávající o svěcení a svátostech.

Veřejná zkouška měla na Boloňské univerzitě spíše obřadní charakter. Student byl před první zkouškou představen rektorovi a později i arcijáhnovi. Na veřejném místě, před komisí složenou z doktorů a arcijáhna, přednesl zkoušený komentář, který si připravil téhož dne ke dvěma zadaným úryvkům textů. Poté zodpovídal otázky a komise se odebrala hlasovat. Výsledek vyhlášoval arcijáhen. Po složení této zkoušky ještě nebyl oprávněn vyučovat jako mistr. Stával se prozatím licenciátem. V den konání obřadní zkoušky byl slavnostně odveden do katedrály, kde přečetl tezi a zároveň ji poté musel uhájit odporujícími studentům. Po obhájení mu arcijáhen předal insignie jeho hodnosti – klobouk, zlatý prsten, stolicí a otevřenou knihu, a to vše s licenci, která mu umožňovala výuku.

3.5.3.2 Zkoušky na univerzitě pařížské

Pro studenty svobodných umění pařížské univerzity bylo určující složení zkoušky a nabytí titulu bakaláře. Při této zkoušce student musel přesvědčit komisi, skládající se z univerzitních mistrů, že je obeznámen s autory dle učebního programu, a že splnil veškeré statutární předpisy.

Po složení bakalářských zkoušek bylo možno přistoupit k samotné determinaci. Nejdůležitější část této zkoušky spočívala z komentování a odpovědí na položené otázky komise, složené ze čtyř mistrů. Po úspěšném složení byla několik dní poté předána adeptovi licence a udělení hodnosti doktora.

3.6 Pracovní náčiní

Již ve 13. století je příslušník univerzitního sdružení vybaven kompletní sadou pracovních instrumentů. Tvoří jej pomůcky potřebné pro odborníka, toho co píše, čte a vyučuje:

- knihy, pulty – vybavené řadou drážek pro vhodnou výšku ke čtení, noční lojová lampa, svícen, lucerna, nálevka

s inkoustem, pero, nit s olůvkem, pravítko, stůl, rákoska, stolice, tabule, pemza se škrabkou a křída.

Těmito všemi pomůckami se intelektuál výrazně odlišuje od odborníka v raném středověku. Základem učení a výuky se stávají knihy, které se opět velmi liší od knih v raném středověku. S intenzivnějším využíváním knih přichází i jejich změny. Mění se rozměry knih, z většího formátu se knize dostává „příruční“ podoba, písmo nahrazuje rychlejší gotická minuskule – vzhled se odlišuje v závislosti na jednotlivých univerzitních centrech (pařížská, anglická, boloňská varianta). Zmenšuje se i význam knižní výzdoby a roste množství zkratk. Kniha přestává být něčím výjimečným a stává se běžným nástrojem. Začíná být produkována ve velkém a také se stává objektem obchodu.

4 Vznik školy glosátorů, její zakladatel

4.1 Návrat k římskému právu

Středověký politický univerzalizmus byl jedním z hlavních důvodů nového zájmu o římské právo. Glosátoři, resp. zakladatelé školy, byli stoupenci „politického programu středověkého římského císařství“. Středověké císařství se z mocenských i ideologických důvodů hlásilo k římskému právu, jako k právnímu řádu antické říše – „*Unum sit ius, cum unum est imperium.*“

Dalším důvodem zájmu o římské právo mohla být skutečnost, že středověká kultura se neustále vracela ke kořenům antického kulturního dědictví a dokázala z něho i vycházet.³²

Prámem platným v té době římské právo nebylo, ale mělo obrovskou váhu pro svou opravdovou obsahovou hodnotu.

Římské právo se stávalo, zásluhou vědeckého zpracování glosátorů, vzorem a přínosem pro právní uspořádání. Jeho zásady či formulace byly převzaty do nově vznikajících norem a ovlivňovaly i praxi. Glosátoři tímto otevřeli pro Evropu justiniánské právo, pozdvihli právní vědu na obor etický a zakládali právo na spravedlnosti a rovnosti.

Nález rukopisu Digest na konci 11. století a objevení i jiných rukopisů, znamenali novou snahu o pochopení a odhalení bohatství antického světa a pochopitelně velký zájem učenců o staré texty.

„To k čemu došlo v italské Bologni na přelomu 11. a 12. stol., bylo něco zcela nového. Byl to počátek nových dějin, jakákoli plynulá návaznost tu naprosto chyběla. Šlo o skutečný a zásadní převrat. Jeho podstatou bylo

³² Valentin Urfus, Receptce římského práva a římskoprávní kultura za feudalismu a v počátcích kapitalismu, str. 7

uvědomělé znovuobjevení římského práva a ne jeho větší nebo menší bezděčný vliv. Novým však bylo ještě něco jiného: nejen návrat k římskému právu, tedy návrat do minula, nýbrž i nový směr obracející se opačně do budoucna, který se začal prosazovat a který z obnoveného zájmu o římské právo vycházel. Tímto novým směrem, který stavěl mosty k blízké i daleké budoucnosti, byl vznik nové právní vědy inspirované římskoprávními prameny a spojené s obnovou římskoprávního dědictví.³³

John Henry Wigmore popisuje tuto událost jako „jeden z největších intelektuálních jevů v evropské historii“.³⁴

Středověké školy se s objemnou římskoprávní látkou vyrovnávaly jen velice pomalu. Její obsah ne vždy přesně chápaly. V tomto procesu poznání mají velkou zásluhu právě tzv. glosátoři na Boloňské univerzitě.

Expositio ad librum Papiensem je komentář neznámého autora nazývaného *expositur*, k právní sbírce *Liber Papiensis*. Sbíрка vznikla v Pavii a byla, díky významné škole svobodných umění a nejvyššího soudu, hlavním středem předboloňského období. Výklad komentáře *Expositio* můžeme považovat za „předznamenání“ Irneriova díla. Metodu použitou při výkladu později glosátoři využili ve zdokonalené formě při studiu justiniánských textů.³⁵

4.2 Založení školy

„Tehdy — Irnerius zahájil s obrovským úspěchem na světské univerzitě v Bologni [-- literra Bononiensis] přednášky o justiniánském právu, dosáhl toho, že právní věda se stala samostatným oborem, a založil školu g l o s á t o r ů. Ti nezměrnou pílí prostudovali slovo za slovem [a suverénně zvládli] celé CIC [v němž připouštěli – obdobně jako teologové

³³ Valentin Urfus, Historické základy novodobého práva soukromého, str. 15

³⁴ internetový zdroj: booksgoogle.cz – John Henry Wigmore, A panorama of the world's legal systems, str. 981

³⁵ Teoretický časopis Právník, 2/2012: Miroslav Černý, Právní zkušenost v dějinách – směřování současné italské právní historie na příkladu jednoho autora, str. 199

v Písmu Svatém – rozpory jen domnělé], využívající obrozeného studia logiky, a s neobyčejným důvtipem nacházeli skutečný právníký smysl jednotlivých úryvků, jež svými glosami navzájem všestranně propojili; vytvářeli však i jiné vědecké formy – brocarda, casus, disputationes, dissensiones minorum, distinctiones, quaestiones, summae.³⁶

Období Irneria je charakteristické znovunalezením a plnohodnotným využitím justiniánských právních textů.³⁷

„Přivrženci školy, kterou založil, prostudovali do všech podrobností Justiniánovu kodifikaci (tu poznali tak dokonale, že podle titulu a začátečních slov rychle a bezpečně našli kterýkoliv úryvek) a k jednotlivým místům (mezi nimiž neuznávali rozpory) přičiňovali po straně nebo mezi řádky své vysvětlivky a poznámky, zvané glosy (nejdříve slovní, poté věcné a posléze i ryze právnícké).³⁸

Podle docenta Milana Bartoška byli glosátoři „ryzí teoretikové“. Nepřihlíželi k platnému právu, pouze se exegetickou metodou snažili co nejlépe objasnit text Justiniánův.

Za zakladatele první skutečné římskoprávní školy je tedy považován Irnerius. Byl to právě Irnerius, magister artium, který se zasloužil o historicky první glosy označované literou „y“.

Přístup k výkladu obsáhlé římskoprávní látky zakladatele a následující generace čtyř doktorů, kterými byli Bulgarus, Martinus, Jacobus a Hugo, byl zcela odlišný od ostatních. Všichni čtyři „Quattuor doctores“ byli žáky Irneriovi.

³⁶ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 19

³⁷ Teoretický časopis Právník, 2/2012: Miroslav Černý, Právní zkušenost v dějinách – směřování současné italské právní historie na příkladu jednoho autora, str. 198

³⁸ Milan Bartošek, Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje, str. 277

Snaha po bezchybném objasnění textů děl³⁹, jak justiniánské kompilace⁴⁰, tak i jiných, byla hlavním kladem metody glosátorské.

„Smyslem jejich práce bylo proniknout do glosovaného textu, dokonale mu porozumět a prostředkovat takto získané poznatky dalším čtenářům a uživatelům.“⁴¹

Ohromný počet zlomků v římskoprávních textech a obsáhlá látka v Dekretu sebou přinášely i nesnáze ve výkladu. Některá místa nebyla vždy ve shodě a byly nacházeny i předpisy, které si vzájemně odporovaly.

4.3 Metoda

Glosátorská metoda spočívala zejména v tom, že se snažila shrnout látku do jednotlivých kapitol s náležitými nadpisy, psanými obvykle červenou barvou.

Glosátoři měli formálně - metodický přístup k látce, výsledky svých úvah si zapisovali poznámkami, které „vpisovali“ do konkrétního

³⁹ „Glosátorové první podali exegesi celého zákonodárství Justinianova. Získavše určením textu pevný základ pro interpretaci, zjednali si obsáhlým a hlubokým studiem pramenů práva Justinianova úžasnou znalost všech ustanovení v Corpus iuris civilis. Shledali z celé Justinianovy kodifikace výroky, které se odnášely k té neb oné otázce, spojovali je mezi sebou, hledíce při tom, kde na první pohled si odporovaly, odpor ten odstraniti. Zprostředkujíc zároveň znalost práva Justinianského pro ostatní vzdělaný svět, stala se škola italských glossatorů rozhodným činitelem též při recepci práva římského.“ Leopold Heyrovský, Dějiny a systém soukromého práva římského, str. 48

⁴⁰ Flavius Petrus Sabbatius Iustinianus (kolem 482 – 14. listopadu 565), známý spíše jako Justinian I., byl východořímský císař od roku 527 až do své smrti. Ve starší literatuře je někdy označován rovněž jako Justinian Veliký. Byl posledním císařem, jehož rodným jazykem byla latina. Měl významnou roli v procesu přetvoření antické římské společnosti na společnost středověkou byzantskou. Římské právo se v období pozdní antiky stávalo stále více a více nepřehledným a navzájem si odporujícím. Docházelo k tomu v důsledku rozsáhlé zákonodárné činnosti císařů. Z tohoto důvodu ustavil Justinian desetičlennou komisi právníků, jejímž úkolem byla rozsáhlá reforma legislativy. Dne 7. dubna 529 komise vedená Janem z Kappadokie zveřejnila úřední sbírku císařských zákonů v 10 knihách, tzv. Codex Iustinianus. Za účelem uspořádání a kodifikace komentářů a odpovědí římských právních expertů ustanovil v roce 530 novou komisi v čele s Tribonianem. Výsledkem tříletého snažení šestnáctičlenné komise bylo zveřejnění sborníku nesoucí název Digesta. Je to kompilace děl předních římských právníků uplynulých 1000 let v 50 knihách. Sloužil zejména jako pomůcka soudců a byl povýšen na zákon. Současně probíhala práce na učebnici pro studenty práv. Byla vydána jako příručka pod názvem Institutiones. Nejednalo se však o nic jiného než prakticky doslova převzatou Gaiovu učebnici práva. Ve své konečné podobě obsahuje justiniánská kompilace neboli Corpus iuris civilis čtyři části: Codex, Digesta, Institutiones a sbírka Novellae - soukromá sbírka bez úřední závaznosti.

⁴¹ Valentin Urfus, Historické základy novodobého práva soukromého, str. 17

textu, glosami interlineárními či marginálními. Tedy glosami umístěnými mezi řádky glosovaného textu či tam, kde na okraji zbývalo prázdné místo.

„Glosy nebyly nahodilými a spontánními projevy, nýbrž něčím zcela jiným: byl to skutečný tvůrčí čin srovnatelný s dnešním vědeckým sdělením či krátkou monografií.“⁴²

„Glossa - ; Quidquid non agnoscit g., non a curia [Co neuznává g., n-vá ani soud [tj. jen glosovaná ustanovení ŘP byla mlčky uznávána za platná – též při recepci ŘP]].“⁴³

„Středověká glosa byla výsledkem tvořivého myšlení, byla uváženým vyjádřením názorového stanoviska svého tvůrce, byla skutečným tvůrčím činem, srovnatelným s kterýmkoliv z dnešních projevů vědeckého myšlení a vědecké tvorby.“⁴⁴

Vzhledem k časovému působení školy glosátorů, k několika generacím učenců, rostl i počet glos ve studovaných textech. Postupně si glosátoři začali uvědomovat vnitřní souvislosti různých míst v textu nebo naopak jejich nesoulad. Na taková místa upozorňovali poznámkami. Poznámky byly zapisovány k textu ke straně jednoduchými odkazy.

Později se k této snaze připojila snaha nejen na rozpor poukázat, ale podat k němu také vysvětlení, nalézt adekvátní interpretaci, vyřešit tento rozpor. Tak k prostým odkazům přibývaly jednoduché a později složitější a obsáhlejší výklady. Obsah glos byl různý. Jednalo se o zmíněnou interpretaci obtížných míst, odkazovaly na podobná, byly připojovány vlastní myšlenky k původnímu textu. Vznikaly interpretace jednotlivých termínů – glosy interlineární – mezi řádky.

⁴² Valentin Urfus, Římské právo, str. 392

⁴³ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 402

⁴⁴ Valentin Urfus, Historické základy novodobého práva soukromého, str. 16

Později se setkáváme i s jinými výrazovými prostředky glosátorů, a to s tzv.:

- brocardy – pokus o vysvětlení rozporu formou `pro et contra`, tedy `pro a proti`,
- distinkce – rozdělení látky v pojmech sobě nadřazených a podřazených,
- nebo pak s vrcholným projevem – summou.

Široké okraje stran textů se začínaly více a více zaplňovat, glosy přecházely z jednoho rukopisu do druhého, vznikaly souvislé řetězce a nakonec docházelo k opisování celých glos jako jednoho celku. Právníký rukopis na konci 12. století je tedy psán zpravidla ve dvou sloupcích, přičemž je text „obtékán“ ze všech stran glosami.

Rukopisy z 12. století a počátku 13. století patří mezi nejcennější. Obsahují glosy přepisované. Různí uživatelé rukopisů si tak doplňovali poznámky k textu. Glosy jsou psány ve vrstvách. Někdy se můžeme setkat i s vyškrabáváním glos. Takové byly pro uživatele nedosti výstižné a byly doplňovány. Proto nám porovnání různých rukopisů, vrstev i jednotlivých glos přináší nové poznání vývoje a pokroku právnických metod a myšlení.

Autoři si záhy své glosy začali označovat. Na konci glosy připojovali značky. Značky měly podobu skupin písmen či mnohdy i písmeno jediné. Byly si proto velice podobné, šlo o tzv. „sigle“.

4.4 Irnerius

„Irnerius, Wernerius, Guarnerio, asi 1050 – 1130, zakladatel právnické školy v Boloni a právní školy glosátorů. Má hlavní zásluhu na obnovení studia ŘP v záp. Evropě a na pěstování práva jako samostatného oboru. Pro své hluboké znalosti práva je zván lucerna iuris. Připisují se mu [asi neprávem] systém ŘP Summa Codicis a Quaestiones de iuris subtilitatibus; patrně zredigoval – litteru Bononiensis.”⁴⁵

Irnerius, známý také jako Guarnerius, Hirnerius, lernerius, Gernerius, se narodil okolo roku 1050 v Bologni. Byl to italský právník a právě on je zakladatelem školy glosátorů. Někdy bývá označován jako „Lucerna iuris“.

O jeho životě je nám toho známo bohužel velice málo.

„Master Irnerius, beacon of the law among us, was the first one to teach that art in this city.“ – ODOFREDO, In D 1,1,6.⁴⁶

Začínal jako učitel gramatiky a rétoriky ve městě Bologna. Na naléhání markraběnky Matyldy Toskánské, se začal věnovat studiu judikatury po vzoru Justiniánova Kodexu. Po krátké době, co vyučoval v Římě, se vrátil do svého rodného města a v roce 1084 či v roce 1088 založil školu v Bologni. Některé právní vědy byly vyučovány v Bologni ještě předtím než Irnerius školu založil. Tradiční právní vědy se vyvíjely v Pavii od poloviny devátého století.

Díky jeho působení na nově založené škole v Bologni, získala škola vysokou reputaci, již během jeho života, a do Bologne se začali sjíždět studenti práva z celé Evropy.

⁴⁵ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 357

⁴⁶ internetový zdroj : harris-greenwell.com

Měl blízko i k jiným mocenským funkcionářům jako např. k císaři Jindřichu V. Spolu s ním byl exkomunikován, protože vystupoval proti volbě papeže Gelasia II. a ve prospěch vzdoropapeže Řehoře VIII.⁴⁷

Irnerius zavedl nový výklad textu římského práva. Nejprve poskrovnou podával výklad textu mezi řádky – interlineární glosa, ale později byly tyto výklady rozsáhlejší a proto začal zapisovat glosy na okraj stránky, kde bylo místa více.

Mezi nejvýznamnější jeho díla patří bezpochyby *Summa Codicis* a *Quaestiones de juris subtilitatibus*. Ostatní vědecká díla či glosy se dochovaly pouze ve fragmentech nebo je jejich autorství nejisté.

Summa Codicis má velkou historickou hodnotu, protože jde o první středověký systematický výklad římského práva. Kritické edice k tomuto dílu vydal Herman Fitting v roce 1894. „*Summa Codicis, úplná to učebnice práva římského, o kterou se pak opírají jiné podobné Summae pozdějších glosátorů.*“⁴⁸

Irnerius může být po právu označován jako „otec“ právních profesorů. Jeho vliv je znatelný v systému právního vzdělání a učební plán školy, kterou založil, se stal vzorem pro ostatní právnické fakulty, které byly posléze zakládány.

Zemřel okolo roku 1130 a jako své nástupce označil jeho studenty a učně – „Quattuor doctores“.

⁴⁷ Valentin Urfus, *Historické základy novodobého práva soukromého*, str. 20

⁴⁸ Leopold Heyrovský, *Dějiny a systém soukromého práva římského*, str. 48

4.5 Kanonické právo a jeho glosátoři

Na sklonku 12. století se objevuje názor, že římské právo platí, avšak z toho důvodu, že bylo aprobováno církví a potvrzeno papežem. Křesťanská církev byla dobře propracovanou organizační soustavou, jejíž právotvorná činnost byla bohatá – kanonické právo. Římské právo bylo uplatňováno tam, kde právo kanonické z nějakého důvodu selhávalo, vznikala tak subsidiarita římského práva k právu kanonickému. Představitelé církevněprávní vědy pracovali podobnými pracovními metodami jako glosátoři. Středověk tak znal dvojí právní vědu a dvojí právo.⁴⁹

Concordia discordantium canonum je kompendium církevních předpisů vydaných před rokem 1140. Jeho autorem je mnich a učitel boloňské univerzity Gratianus, podle něhož se obvykle nazývá. Sestavením Gratianova dekretu se vývoj kanonického práva nezastavil, nýbrž naopak. Stal se podnětem k vydávání jednoho papežského dekretu za druhým a za necelé století nastala situace stejná jako před vydáním Dekretu, naprosto nepřehledná. Hlavní sbírkou, která byla sestavena jako kolekce kanonického práva bylo dílo Rajmunda z Penyafortu, zpracovaného na příkaz papeže Řehoře IX. Sbíрка nese název *Decretales D. Gregorii Papae IX.* neboli *Liber extra*, dílo je to velice významné. Sestavilo, shromáždilo a systematicky uspořádalo dekretály vydané po Dekretu. Zároveň derogovalo ty, které nebyly součástí Dekretu nebo nebyly v něm samotném obsažené. Ani tato kodifikace nestačila vývoji, zákonodárná činnost papežů neustávala, práce kompilátorů pokračovala, např. z úředních kolekcí jsou to tři sbírky Innocence IV. (1243 – 1254), sbírka Řehoře X. (1271- 1276) a sbírka Mikuláše III. (1277 – 1280).

⁴⁹ „Obojí právo, římské i kanonické, bylo metodicky zpracováno tímž způsobem, ale bylo by mylné vidět v něm společenský element dvojjediný. Mezi oběma byly důležité přehrady, které nacházely vyjádření především na politickém poli. Církevní právo potřebovalo ke svému výkladu teoretickému zvládnutí i znalost práva římského, nicméně nelze říci, že se římské právo těšilo vždy u církevní moci oblibě a ochraně. Leckdy byl pohled na římské právo dosti nevraživý, neboť byly obavy, aby jeho studium neodvedlo zájem posluchačů od kanonického práva a teologie, a dokonce bylo studium římského práva zakazováno, jak se stalo ve 13. století na pařížské univerzitě.“ Jiří Kejř, Středověká právní věda, str. 108

Všechny tyto sbírky byly předmětem studia. Vyjmenované sbírky se staly objektem vzdělávání, byla důsledně vyložena a doplněna vysvětlivkami.

Necelých sto let po vydání dekretu byl již prvotní text doprovázen řádnými glosami. První verzi kompilace této glosy uspořádal na počátku dvanáctého století Iohannes Teutonicus⁵⁰, která byla později upravena Bartholomaeusem Brixienisem. K nejznámějším dekretistům patřil Huguccio, který se narodil v polovině dvanáctého století v Pise. Působil jako profesor kanonického práva na univerzitě v Bologni a roku 1190 se stal biskupem. Napsal nejrozsáhlejší a důkladný komentář ke Gratianovu Dekretu, nazývaný *Summa Decretorum*.

Podobné summy a glosy vznikaly i k ostatním sbírkám. Komentátoři Dekretálů papeže Řehoře IX. bývají označováni jako dekretálisté. Enrico de Susa nazývaný „Hostiensis“,⁵¹ sepsal *Summa aurea*. Je jednou z nejznámějších a nejrozšířenějších summ, které komentují *Liber extra*.

Gratian je právem považován za zakladatele vědy církevního práva. Bologna se díky němu stala evropským centrem studií „obojího práva“ (*ius utrumque*)⁵² i pro několik následujících století.

⁵⁰ kanovník z Halberstadtu

⁵¹ Enrico di Susa se narodil před rokem 1200 v Susa u Turína. Od roku 1261 byl kardinálem v Ostii u Říma, proto se nazývá Hostiensis, zemřel 1271.

⁵² zkratka JUDr. - *juris utriusque doctor*

5 Další představitelé školy glosátorů a její vyvrcholení

5.1 Generace „Quattuor doctores”

Další generací glosátorů byla skupina čtyř doktorů, učenců Irneriových. I tato generace se těšila slávě a byli označováni jako „lilia iuris“, „lilie práva“.

*„Bulgarus os aureum,
Martinus copia legum,
Mens legum est Hugo,
Jacobus id quod ego.”⁵³*

„...prvý je zlatoústý, druhý a třetí dovedou svou erudicí vystihnout pravý smysl práva (jeden je `kopií` zákonů, druhý se dovede ztotožnit s jejich myšlenkovým obsahem), čtvrtý je srovnáván se samotným Irneriem.”⁵⁴

„Bulgarus, zemřel 1167, žák Irneriův [jím nazván os aureum], významný a spíše konzervativní [--Martinus] boloňský glosátor; z jeho děl se dochovaly jen zlomky [De regulis iuris; Excerpta legum].”⁵⁵

„Martinus, Gosia Martino, zemřel kolem 1166, žák Irneriův [jím zvaný copia legum], významný a pokrokový glosátor, zastánce ekvity, odpůrce Bulgarův. Kromě četných glos se z jeho díla dochovalo De iure dotium. Stoupenci M. se zvali Gosiani.”⁵⁶

⁵³ internetový zdroj: booksgoogle.cz – David Murray, Lawyer’s merriments, str. 48

⁵⁴ Valentin Urfus, Historické základy novodobého práva soukromého, str. 20

⁵⁵ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 351

⁵⁶ tamtéž, str 360

„Hugo de Porta Ravennate, Di P. Ravegnana Ugo, zemřel 1166/1171, žák Irneriův [jím zvaný mens legum], významný glosátor z 12. stol., zanechal pojednání o feudální sukcesi.“⁵⁷

„Jacobus de Porta Ravennate, Da P. Ravegnana Jacopo zemřel 1178, význačný it. glosátor, žák Irneriův [jím zvaný id quod ego]; patrně napsal *Tractatus criminum*, který však vyšel pod jménem Placentina.“⁵⁸

Všichni čtyři doktoři byli žáky Irneriovými, ale rozdíly mezi nimi byli patrné. Bulgarus a Martinus téměř vždy vystupovali v opozici. Byli také jakýmsi poradci císaře Fridricha Barbarossy.⁵⁹

5.2 Vyvrcholení školy

Během dob studia se měnil i ráz práce. Množství glos znamenalo, že některé se stávaly nepřehlednými a to bránilo v jejich řádném užívání. Přesto však jejich užitečnost nebyla nikdy zpochybněna.

Na řadu přišly tzv. řádné glosy. Ty byly díky svému obsahu a právnímu pojetí tak význačné, že zatlačily do pozadí všechny ostatní.

Vyvrcholení zažila glosátorská škola na přelomu 12. a 13. století.

V tomto období stál v jejím čele profesor boloňské univerzity, proslulý italský glosátor, učitel Accursiův, Azo (Azone). Tento právník je autorem vynikající kodexové summy – *Summa in Codicem*. Summa je těšila veliké oblibě a byla užívána studenty, jako směrodatná pomůcka pro právníky, po další čtyři století, tedy do roku 1610. Mezi jeho dalšími spisy můžeme uvést *Quaestiones* či *Brocarda*.

⁵⁷ tamtéž, str. 357

⁵⁸ tamtéž, str. 357

⁵⁹ Jak bylo již naznačeno v kapitole třetí – 3.4.

Další osobností na přelomu 12. a 13. století byl význačný konzervativní glosátor – Johannes Bassianus, Azův učitel. Napsal četné *Summae*, zvláště k *Novellám* a *Arbor actionum*.

5.2.1 Accursius

Největšího uznání se o půl století později mohl těšit glosátor, který napsal řádnou glosu k celé Justiniánské kompilaci – Accursius (*Accorso Francesco*), *Glossa ordinaria*.

Accurssius byl vrcholným představitelem školy glosátorů, která jím vlastně končí. Narodil se přibližně roku 1182. Právě on se zhostil důležitého úkolu. Za trvání školy se nahromadilo obrovské množství glos a ty bylo potřeba určitým způsobem uspořádat.

Jeho dílo *Glossa ordinaria*, též zvaná *Magna g.* nebo *G. Glossarium*, obsahuje 96.940 glos, z toho 22.365 k *Digestum vetus*, 17.969 k *Infortiatum*, 22.243 k *Digestum novum*, 17.814 ke Kodex, 4.737 k *Institutiones*, 7013 k *Authenticum* a 680 k *Libri feudorum*, převažují zejména glosy samotného autora. Tímto zredigovaným souborem glos, „aparátem“, bylo dovršeno dílo první středověké římskoprávní školy a především díky Accursiově redakci bylo známé dílo glosátorů a následující generace právníků.

Řádná glosa byla později připojována k rukopisům i k tiskům justiniánské kodifikace a nadále všeobecně respektována a přijímána. Od roku 1468 byli téměř všechny tištěné vydání Justiniánových právník sbírek opatřovány Accursiovou Glosou.⁶⁰

⁶⁰ Teoretický časopis Právník, 2/2012: Miroslav Černý, Právní zkušenost v dějinách – směřování současné italské právní historie na příkladu jednoho autora, str. 207

Dostalo se jí takového uznání, že se stala samostatným pramenem práva. V 17. století platilo – „*Quidquid non adgnoscit glossa, non adgnoscit curia.*“ Za právo je možno uznat jen to, co je zahrnuto glosou.⁶¹

Accursius umírá přibližně v roce 1263.

5.3 Další představitelé

I přesto, že byla glosátorská škola školou italskou, její příslušníci působili i v zahraničí a propagovali svoji učenost a znalost římského práva. Mezi zaalpské doktory můžeme řadit Placentia, působícího ve francouzském Montpellier.⁶²

„*Placentinus, zemřel 1192, it. význačný a pokrokový glosátor, skvělý stylista, působil hlavně v Montpellier [Summa Institutionum; S. Codicis; Tractatus de varietate actionum]...*“⁶³

Ve Francii dále působil také Jacobus de Ravanis, předchůdce komentátorů. Napsal díla *Repetitiones* a *Disputationes* k celému Corpus iuris civilis.

Petrus de Bellapertica byl dalším francouzským představitelem, právníkem, biskupem a kancléřem. Napsal komentáře ke Corpus iuris civilis – *Lecturae, Comentarii, Repetitiones in aliquot Codicis leges.*

„*Vacarius, zemřel 1198, it. glosátor, založil v pol. 12. stol. v Oxfordu právníckou školu, kde s neobyčejným úspěchem vyučoval ŘP. Pro chudé studenty vydal stručnou učebnici ŘP Liber pauperum [výťah z Digest a Codexu].*“⁶⁴ Liber pauperum se nazývala „učebnice pro chudé“ pro svůj

⁶¹ internetový zdroj: booksgoogle.cz - Stephan Meder, **Rechtsgeschichte**: eine Einführung, str. 180

⁶² Valentin Urfus, Historické základy novodobého práva soukromého, str. 21

⁶³ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 362

⁶⁴ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 366

stručný rozsah. Vacarius nový význam římského práva šířil mezi studenty velice jasně a přístupně.

5.4 Komentátoři

Docent Milan Bartošek se ve své knize *Dějiny římského práva* zmiňuje o reakci na „ryzí“ teoretiky - glosátory. Byla jí založení nového směru v Itálii koncem 13. století. Šlo o nový směr snažíc se o přizpůsobení římského práva praktickým potřebám své doby.

Právníci volně vykládali justiniánské texty. Individuální právní případy v praxi, na základě zužujícího či rozšiřujícího výkladu, analogií, opírali o místa z Corpus iuris civilis. Vedle římského práva studovali také tehdy platné právo a dávali oba druhy práv do vzájemných souvislostí, přičemž přihlíželi také k právu církevnímu.

Tvořili tak nové evropské právo (ius commune) vyvozováním právních zásad a systematickou římskoprávních pojmů z individuálních rozhodnutí římských právníků. Tím získali velkou reputaci v celé Evropě.

Mezi hlavní komentátory patří Bartolus de Saxoferrato a jeho žák Baldus de Ulbanis.

„Bartolus de Saxoferrato, Da Sassoferrato Bartolo, 1314 – 1357, it. profesor v Perugii, nejslavnější z komentátorů, zpracoval všechny části just. kodifikace, též četné aktuální otázky práva feudálního a statutárního. Jeho mínění platilo téměř jako zákon [podle něho se komentátoři zvali bartolisté]. Spisy B. [komentáře, traktáty, consilia, quaestiones], mnohonásobně vydané, ovlivnily celý další vývoj západoevropské právní vědy. – V 16. stol. vznikla v Čechách legenda, že B. byl profesorem Karlovy university a že pro Karla IV. napsal osnovu zákoníka pro Čechy.“⁶⁵

⁶⁵ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 350

Říkalo se, že není právník ten, kdo není bartolista, „non est iurista nisi bartolista“. Jen pro zajímavost lze uvést, že ho za prokázané právnícké a diplomatické služby obdařil čestnými tituly a výsadami císař a král Karel IV., který mu nadto udělil i erb odvozený z královského znaku českého.⁶⁶

„*Baldus de Ulbanis, Degli Ubaldi Baldo, 1327 – 1400, žák Bartolův, věhlasný it. komentátor celého CIC a jeden z největších středověkých právníků, působil jako teoretik i praktik ve více it. městech, ovládal výborně všechny oblasti práva i právo kanonické [Consilia]. Jeho hlavní spis De commemoratione famosissimorum doctorum in utroque iure se nedochoval.*“⁶⁷

Komentáře obou zmíněných komentátorů byly pro tuto školu příznačné.

Byla to druhá středověká římskoprávní škola, kterou můžeme považovat za jakési dovršení římskoprávní středověké vzdělanosti. Dříve se o komentátorech hovořilo jako o postglosátorech, byli považováni za následovníky glosy. Jejich metoda se lišila od způsobu práce glosátorů, byla pokrokovější.⁶⁸

Mezi další představitele druhé středověké římskoprávní školy patřili:

- Albericus, italský romanista a kanonista, mezi jeho díla patří *Lecturae* – velmi cenné komentáře k Digestům a ke Codexu, *Opus statutorum, Dictionarium iuris civilis et canonici*),
- Durantis, Durant Guillaume, francouzský kanonista, arcibiskup a státník, který zpracoval na základě pramenů kanonického a

⁶⁶ internetový zdroj: <http://spcp.prf.cuni.cz/vyuka/kejir.htm>

⁶⁷ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 350

⁶⁸ „Svoje stanoviska, pokud jim dávali slovesnou podobu, vyjadřovali soustavněji, krátce by bylo možno říct, že text, jímž se zabývali, neglosovali, nýbrž komentovali, což také vysvětluje jejich označení. Nebyla to ovšem jen jejich zásluha: rozvinutější výrazové prostředky byly podmíněny obecným pokrokem metod vědecké práce a byly závislé – stejně jako u glosy – na dobové scholastice. Ve své práci užívali mimo jiné běžné formy tzv. traktátu, příznačné pro literární tvorbu pozdního středověku. Původnost jejich myšlenkového přínosu však nejvíce vyjadřovala jejich `consilia` - právnícké posudky, které byly častým plodem jejich působení a jsou také důvodem toho, že pro ně bývá někdy užíváno i názvu `consiliatoři`.“ Valentin Urfus, Římské právo, str. 394

římského práva civilní proces v díle *Speculum iudiciale*, toto dílo řadíme mezi vrcholné výtvořy středověku

- Fulgosius, italský komentátor (*Commentaria in Digestum vetus, Praelectiones in secundam Codicis partem*),
- Jason (*Commentaria in Digestum et Codicem, Consilia*) a
- Paulus de Castro (*Commentarii in Digestum et Codicem, Praelectiones in Digestum Vetus, Consilia*).⁶⁹

Činnost komentátorů silně ovlivnila novověké právní smýšlení, respektive recepci římského práva.

⁶⁹ Milan Bartošek, Encyklopedie římského práva, str. 349-362

6 Posílení vlivu římskoprávní učenosti v našich zemích založením univerzity Karlem IV.

6.1 První pokus o založení univerzity a její vznik

Přestože právní vzdělání bylo v Čechách od nepaměti oceňováno, bylo tak možno učinit pouze na zahraničních univerzitách. Založení pražské univerzity znamenalo velkou změnu. Cesty studentů za zahraničním studiem nijak neustály, a Praha se tak stala cílem zahraničních studentů a domácí počet zájemců o vysoké učení se taky zvýšil.

Pokus o založení akademické půdy byl učiněn před jejím založením Karlem IV., již králem Václavem II. v roce 1294. Jeho snaha, ale přišla vniveč, narazil na odpor šlechty.

Na konci 14. století rozvíjí tuto myšlenku dále Karel IV. V roce 1346 vysílá poselstvo do Říma se žádostí o papežské povolení. I díky podpoře arcibiskupa Arnošta z Pardubic⁷⁰ vydal papež Kliment VI. 26. ledna 1347 v Avignonu listinu, ve kterém zřízení pražské univerzity povoluje, a zaručuje obecné uznávání licenciátu i magisterské hodnosti v celém křesťanském světě.

⁷⁰ Arnošt z Pardubic se narodil roku 1297 dne 25. března. Byl posledním pražským biskupem a zároveň prvním arcibiskupem. Studoval svobodná umění na farní škole johaniitů při kostele Sv. Jana, církevní školu v Broumově a poté se vydal na zahraniční studia do Bologni a Padova. Jeho hlavním oborem bylo právo. Roku 1339 byl vysvěcen, stává se členem kapituly a 5. ledna 1343 se stává biskupem po svém předchůdci Janovi IV. z Dražic. Post arcibiskupa mu byl udělen 30. dubna 1344 a 2. září korunuje Karla IV. českým králem. Ve službách krále působil jako diplomat a po založení univerzity roku 1348 se stává jejím kancléřem. Umírá 30. června roku 1364.

Po schválení na zemském sněmu koncem března byla univerzita slavnostně založena. Karel IV. 7. dubna 1348 vydává zakládací listinu, kterou mělo být vysoké učení v Praze zřízeno.⁷¹

6.2 Vzory organizace

Univerzita v Paříži posloužila jako vzor pro organizaci univerzity. Byla členěna do 4 fakult – artistické, teologické, právnické a lékařské. Univerzita v Bologni zase byla vzorem pro rozdělení univerzity na čtyři národy a vzorem pro založení univerzity císařem⁷² byla univerzita v Neapoli. Tzv. Eisenašským diplomem ze 14. ledna 1349 obdržela univerzita důležitá privilegia. Jedním z nich bylo vydávat vlastní statut a osvobození od daní. Z této doby také pochází stříbrné pečetidlo se sv. Václavem a s nápisem *‘Sigillum universitatis scholarium studii Pragensis’*.

Činnost univerzity se rozbíhala jen pozvolna. Jindřich z Libšic, první magistr svobodných umění, byl promován arcibiskupem Arnoštem z Pardubic až roku 1359.

6.3 Oddělení

Již dlouho před oddělením právníků vládlo v univerzitním prostředí napětí a neshody. Vlastně se s nimi setkávaly již od vzniku univerzity a postupem času se situace dále vyhrcovala. Důležitou příčinou byla již ustanovení zakládací listiny krále Karla. Jednalo se o organizační uspořádání po vzoru boloňské i pařížské univerzity.

„Roztržka mezi právníky a artisty hrozila odedávna a záminka k otevřenému sporu se našla roku 1372. Šťastně dochovaný pramen

⁷¹ Svatoš, Zakládací listina Univerzity Karlovy v Praze ze dne 7. dubna 1348, str. 4

⁷² Oddělení právnické univerzity proběhlo bez jakékoliv zmínky o souhlasu papeže a bylo stvrzeno souhlasem panovníka. Značí to o jeho nezávislosti a právu zasahovat do poměrů na vysokém učení.

dovoluje aspoň z části poodhalit skryté napětí. Dne 1. března 1372 kolegiát Karlovy koleje M. Jan řečený Dršťka se odvolal proti rozhodnutí rektora Mikuláše z Kolobřehu k soudu papežského arcibiskupa jako ke kancléři generálního studia. Spor se týkal domu někdejšího pedela Ekarta řečeného Sapientia, v jehož držení byli podle daru císaře Karla a papežského potvrzení mistři Karlovy koleje. Proti tomu právníci potvrdili, že dům je jejich, že jej dříve měli v držení a že tento stav protiprávně ruší M. Jan Dršťka. Rektor Mikuláš, který krátce před tím dosáhl gradu bakaláře svobodných umění, přisoudil dům právnické fakultě a Dršťkovi nařídil, aby se vystěhoval ještě téhož dne. Dršťkovo odvolání bylo odůvodněno údajnou zmatečností rektorova rozhodnutí.“⁷³

I přes odpor arcibiskupa se roku 1372 oddělila právnická fakulta od univerzity a až do doby husitských válek měla vlastního rektora nebo jeho zástupce. Právníci si zvolili rektora vlastního a také založili matriku. Rektorem se stal Jan z Pernštejna a ihned provedl první imatrikulace.

Při oddělování univerzity sehráli významnou roli Vilém Horborch⁷⁴ a Jan Probošt z Granzoge⁷⁵. Díky nim se k majetku právnické univerzity řadí od roku 1373 nový dům. Také Karel IV. podpořil vznik nového společenství velkorysým darem, a to domem na Starém Městě poblíž kostela sv. Jakuba.

6.4 Prameny

Pražské studium generale prošlo v předhusitské době několika změnami. Ohledně zpráv o studiu práv v Praze, nám dobové prameny podávají útržkovité informace. Některé osobnosti učitelů vystupují z pramenů dosti zřetelně, jako tomu bylo u Bonsignora de Bonsignori, Štěpána z Uhřetic či na konci období společné univerzity i u Viléma Horborcha.

⁷³ Jiří Kejř, Dějiny pražské právnické univerzity, str. 23

⁷⁴ přední učitel právnické fakulty

⁷⁵ rektor právnické univerzity a nástupce záhy zemřelého Jana z Pernštejna

Právnická univerzita má zachovanou matriku, která je jedním z hlavních pramenů, ze kterého lze doložit osobnostní obsazení školy. Jde o úřední knihu, nejdůležitější pramen k dějinám pražského studia práv a veškeré údaje v ní obsažené jsou hodnověrné. Zápisy studentů vysokého učení na všech národech, začínají již roku 1372. U bakalářů první pokus sledujeme roku 1377 a roku 1383, kdy byl rektorem Jiří z Hohenlohe. Zápisy v matrikách mají po většinou jednoduchou formu.

Odlišnost pracovní náplně a zvláštnosti studia jednotlivých oborů si vyžadovaly úpravu řádů fakult a proto se univerzita jako taková, nemohla obejít bez svých závazných předpisů – statut.

10. dubna 1360 vydal arcibiskup Arnošt z Pardubic *Ordinationes* pro studium generale. Šlo o ustanovení k vymýcení sporů mezi fakultami, o první psanou ústavu univerzity. V ústavě bylo také stanoveno, že budou sepsána statuta, ale nehovořilo se zde o tom, kdo a jak mají být tyto pravidla sestavena či jak osoby vůbec volit. Arcibiskup si však ponechal privilegium sestavit statuta univerzitní.

Roku 1368 vznikla nejspíše první upravená statuta, většina dochovaných článků se věnovala ustanovením a pravomocí rektora. Předlohou pro tato statuta nemohla být univerzita v Paříži, obsah se blížil ve většině článků statutu boloňskému z roku 1317.

Je vhodné se zabývat otázkou, jak statuta z roku 1368 sloužila při tvoření vnitřních řádů odděleného právnického učení. Ve shodě je jistě ve většině rysech, ale k určitým změnám jistě došlo. Oddělená právnická fakulta měla některé akty, např. při volbě rektora či osmi konsiliářů, zjednodušeny. Roku 1373 si vypracovala svá vlastní statuta. Oddělení také znamenalo přiklonění se k odlišným vzorům pro organizaci školy. U právnické fakulty převládl vzor boloňský, ostatní fakulty se inspirovaly organizací pařížské univerzity.

Kromě matriky a statut jsou prameny ohledně právnické univerzity skrovné. Není zachován, kromě fondu písemností uložených v archivu třífakultní univerzity, ani archiv.

6.5 Organizace, správa a soudnictví

Rektor byl hlavou univerzity a tato funkce byla zavedena již po vzniku univerzity v roce 1348.

Boj o rektorát vznikl mezi právníky a zbývajícími třemi fakultami. Prvním rektorem byl, jak se domníváme, právník Štěpán z Uhřetic. Avšak tuto domněnku nelze vyvrátit, ani ji nijak prokázat. Prvním rektorem, který je prameny prokázán roku 1366, byl Henricus Etwat de Primslavia z kaminské diecéze - student kanonického práva. Jako jeden z hlavních důvodů sporů se ukazují odlišné názory na vzory organizace univerzity a rektorského úřadu.

Rektor právnické univerzity měl stejné výsady a postavení jako rektor univerzity třífakultní: správa jmění, čestné místo, jmenoval vicerektora, vystupoval jménem univerzity, dohlížel na administrativu, psal záznamy do matriky a staral se o řádný běh výuky.

Na třífakultní univerzitě stáli v čele fakult děkani, na právnické byl post rektora shodný s postem děkana. Nebyla dodržována zásada střídání rektorů dle národů, ale nejčastěji byl volen rektor z národa českého a mohl být volen i ve dvou po sobě následujících obdobích. V případě rektorova zaneprázdnění funkci zastával vicerektor. Uveden do úřadu byl pouze tehdy, pokud nebylo jiné možnosti. Pravomoc vicerektora se rovnala oprávnění samotného rektora.

Mnoho písemných záznamů činil sám rektor ze svého úřadu, ale setkáváme se na vydávaných listinách i se jmény notářů. Jen jediného notáře známe jménem, byl označován jako *universitas canonistarum studii*

Pragensis iuratus notarius. Byl jím Andreas Petri de Jawor (1384 – 1398). Notáři potřebovali ke své činnosti právnické vzdělání a většinou se dávali ke studiu zapisovat, ačkoliv již byli plně kvalifikovanými a měli za sebou léta praxe v církevní službě.

O soudnictví na univerzitě je zachováno velmi málo. Ze zakládacích listin a z povahy univerzity, jako samosprávného svazku, možno usuzovat, že ve věcech vnitřní organizace i dodržování statut a v rozhodování o pokutách a trestech, rozhodoval rektor. Autonomie byla univerzitě uznána, tak jak vyplývá z obou zakládacích privilegií, královském i papežském.

Právo univerzity chránilo pouze toho, kdo byl zapsán do matriky a stal se jejím řádným členem. Imatrikulace nebyla tedy pouhým obřadním gestem, nýbrž konstitutivním aktem zakládající členství v univerzitní korporaci. Odvolací orgánem byl soud pražského arcibiskupa.⁷⁶

6.6 Vědecká a pedagogická činnost

Ať už jde o studium práv za období společné univerzity či po oddělení právnické univerzity, studium mělo své specifické rysy. Vzdělání bylo ovládáno kazuistikou. Kanonické právo bylo od Dekretálů Řehoře IX. zcela vyvinuté. Znakem právnické práce bylo procesní, flexibilní myšlení.

Pro intulaci studenta nebylo předchozí studium a dosažení gradů na nižší artistické fakultě podmínkou. Většina studentů byla zapsána v matrice bez titulu a ti, kteří takového vzdělání již dosáhli, měli toto v matrice doloženo. Kurz začínal den po svátku sv. Lukáše a končil 16. října o sv. Havlu.

⁷⁶ Takové podání učinil M. Jan Dršтка roku 1372. Například ve sporu z roku 1384, spor o koleje, rozhodovali tři arbitři a prvním z nich byl Kuneš z Třebovle.

Okruh známých právnických spisů, které byly pražským učitelům dostupné, je rozhodující pro posouzení znalostí a pro srovnání úrovně výuky s jinými univerzitami. Dodnes se nám zachovaly jen malé zlomky kanonistických a legistických rukopisů. Ze shrnutí právnických spisů se nedá rozpoznat či sloužily výuce nebo potřebám duchovní správy. Knihovny univerzitních kolejí měly největší význam, neboť představovaly pramen vědomostí. Nejdůležitější z nich byla knihovna právnické univerzity, jejíž soupis se nezachoval. Další bohatá sbírka knih se nacházela v knihovně koleje Karlovy.⁷⁷ Všechny tyto fondy dokazují vysokou úroveň studia v Praze.

O postupech při výuce, osobách přednášejících i o jejich dílech, nám není mnoho známo. Nedostatek pramenů je toho hlavní příčinou. Bohatým zdrojem informací jsou rotuly podávané papežskému stolci nebo udělení provizí na církevní benefícia.⁷⁸ Pro Prahu není znám postup studia. Můžeme z pramenů usuzovat, že výklady začaly Dekretály, postupovaly přes iura nova, tedy Sextus a Clementinae, a končily Dekretem. Nejčastější zmínky pojednávají o přednáškách Liber Extra. Graduovaní studenti měli přednášet dva roky. Ti, co přednášeli déle, byli nazýváni „actu legentes“ a ti, jež se zabývaly kanonickými sbírkou „lectores ordinarii“. Pětadvacet profesorů, jakožto přednášejících, můžeme doložit.

Přehled profesorů, kteří přednášeli o knihách kanonického práva:

- DEKRETÁLY – italský doktor Bonsignore de Bonsignori, Wilhelmus Horboch, Goswinus de Adenstedt, Ulricus Grünhut, Matěj z Mutěná, Pavel z Janovic, Bohuslav z Krnova, Jiří z Boru a Adam z Nežetic.
- LIBER SEXTUS A KLEMENTINA – Štěpán z Uhřetic, Bertoldus de Spira, Jan de Blinden, Fridericus Paganus, Iohannes de Dulmen, Matěj Petrův z Chrástu, Jiří z Boru a Jan Weilburg.

Jestliže víme, že v Praze působili další znalci, kteří zde dosáhli akademických gradů a měli vyučovat a přitom o tom nejsou žádné

⁷⁷ Větší část knih se do koleje dostala jako dar císaře Karla, který koupil soubor 114 svazků knih z pozůstalosti Viléma Z Lestkova.

⁷⁸ Jiří Kejř, Dějiny pražské právnické univerzity, str. 51

doklady, zjišťujeme, jak velice málo informací je o výuce na pražské univerzitě. Graduovaní licenciáti a doktoři nejspíše přednášky vykonávali, nicméně jakékoliv prameny zachovány o tom nejsou.

Přesnější obeznámení se s některými otázkami právní praxe, patřily kromě lektury kanonických knih, do studia, stejně tak jako jiné formy výuky, disputace a repetice.

Repetice vzešlé v Praze: Vilém Horborch – přednesl repetici k dekretálu Debitores (X 2.24.6), která se zabývá spornou otázkou úroků a lichvy; Iohannes de Dulmen, repetice dekretálu Presbiter (X 3.41.1); Nicolaus Kliczke, repetice dekretálu Sacris (X 1.40.5) a repetice o odpustcích Hermanna de Insula.⁷⁹

Literární činnost pražských právníků: *Quaestiunculae*, zповědní dílo Štěpána z Uhřetic či z Roudnice; *Collectum magistri Borssonis, archidiaconi Bechinensis, qualiter religiosi exempti extra monasterium consistentes se habeant ad episcopum et alios prelatos*, dílo Borše Maníkova z Prčic; *Tractatus magistri Cunssonis de devolucionibus non recipiendis*, dílo, řadící se mezi ty nejlepší vzniklé v Praze, Kuneše z Třebovle; *Collecta, quid sit faciendum tempore interdicti*, nevelký spis Jiřího z Boru a o otázce věčných rent podal votum roku 1402 Michael Blide.

6.7 Římské právo na právnické fakultě Karlovy univerzity

Jak již bylo řečeno, římské právo je jedním ze základů naší právní kultury. Je považováno za jeden ze základních předmětů, ze kterých má vycházet úspěšné právnické vzdělání. Učí právníky „právnický myslet“, tzn. porozumět obsahu právních pravidel, dobře je vyložit a stejně tak dobře je použít, aplikovat. Římské právo zejména díky svobodě

⁷⁹ Jiří Kejř, Dějiny pražské právnické univerzity, str. 57

jednotlivce nakládat se svým majetkem, respektu k jeho vůli a úctě k právům, narazilo na odpor totalitních režimů.

Propedeutická úloha římského práva v předávání teoretických poznatků je nesporná od kodifikace právních řádů kontinentální Evropy. V našich zemích tedy od roku 1811 – vydání Všeobecného občanského zákoníku.

Přednášky byly vykonávány dle závazně předepsaných učebnic. Na počátku 19. století byla výuka zajištěna předepsáním učebnic, ze kterých se přednášelo. Šlo zejména o dvě učebnice. První byla od Johanna Kaufmanna, který byl profesorem ve Vídni, s názvem *Anfangsgründe des Römischen Privat-Rechts*. Druhá učebnice nesla název *Reines Römisches Privat-Rechts nach den Quellen und den Auslegungen der vorzüglichsten Rechtsgelehrten* a bylo to dílo, profesora římského práva soukromého a práva církevního na Lvovské univerzitě, Antonína Haimbergera.

V polovině 19. století došlo k *Thunově univerzitní reformě*. Úloha římského práva jako propedeutického předmětu a jeho význam pro právnické vzdělání, bylo potvrzeno. Římské právo získalo ve studijním programu své samostatné místo, stalo se nezpochybnitelnou oporou právnického vzdělání.

Rok 1882, kdy došlo k rozdělení pražské univerzity, je spjat se zakladatelem české právní romanistiky – Leopoldem Heyrovským (1852 - 1924). V tomto období se opět „slaví“ návrat k „čistému“ klasickému římskému právu. Česká romanistika byla v polovině 20. století spjata se jmény Josefa Vančury (1870 – 1930), jako nástupce profesora Heyrovského a Otakara Sommera (1885 – 1940).

„Učebnice římského práva mají v naší pedagogické literatuře již stoletou tradici. Čas sám by ještě tolik neznamenal, sto let není sice lhůta, kterou lze odbýt jen mávnutím ruky, není to však pro historickou disciplínu ani lhůta zvláště dlouhá, na váhu spíše padá vysoká úroveň, kterou manuály římského práva ve své stoleté posloupnosti měly.“⁸⁰

- *Dějiny a systém soukromého práva římského* od zakladatele české romanistiky profesora Leopolda Heyrovského,
- *Úvod do studia soukromého práva římského* od profesora Josefa Vančury,
- *Učebnice soukromého práva římského, Prameny soukromého práva římského a Texty ke studiu římského práva soukromého* napsal Otakar Sommer,⁸¹
- *Nástin přednášek o soukromém právu římském* od profesora Miroslava Boháčka,
- Jiří Cvetler – *Rukojeť k přednáškám o soukromém právu římském a Právo římské*,
- Milan Bartošek – *Encyklopedie římského práva, Dějiny římského práva ve třech fázích jeho vývoje a Škola právníckého myšlení*
- a neopomeňme ani na dosud užívanou učebnici *Římské právo* od profesora Jaromíra Kincla.

⁸⁰ Jaromír Kincl, *Římské právo*, str. XVII

⁸¹ Učebnice profesora Sommera se lišily od učebnic profesorů Heyrovského a Vančury, zejména svou snahou seznámit studenty s římským právem rozbořením klasických rozhodnutí římských právníků ve výkladových cvičeních. Předmluva k novému vydání *Učebnice soukromého práva římského* od Otakara Sommera, Petr Dostálík, str. X

7 Kuneš z Třebovle – středověký právník a dílo

S ohledem na téma diplomové práce, která se zabývá tématem recepce římského práva, dovoluji si zařadit kapitolu o středověkém právníkovi Kuneši z Třebovle. V případě sporu o selské odúmrť se jedná o významný případ recepce římského práva u nás.

Zatímco vláda římského císaře a českého krále Karla IV. je velmi dobře zpracovaná, existují i jiné materiály, které nám mohou posloužit k pochopení světa v druhé polovině 14. století. Tyto materiály jako například teologická, filozofická a právní pojednání či traktáty středověkých učenců nám mohou posloužit a poskytnout nový pohled na tehdejší myšlenkový svět.

Významná díla zachovaná v rukopisech čekají na svá vydání a zpracování. Snahou o doplnění mezer v dějinách právníké vzdělanosti je zpracování díla Kuneše z Třebovle autorem doktorem Miroslavem Černým. Na základě publikace doktora Černého je také zpracována tato kapitola pojednávající o Kuneši z Třebovle.

Konrád nebo latinsky také Cunsso. Tak lze přeložit jméno Kuneš užívané ve středověké češtině. Jméno Kuneš z Třebovle je spjato s pražským biskupstvím (později arcibiskupstvím) a pražskou univerzitou, zejména pak s právníkou fakultou. Celý život věnoval Kuneš z Třebovle právě těmto dvěma institucím.⁸²

⁸² Miroslav Černý, Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo, str. 3 a XIX

7.1 Život, studium a kariéra

Datovat rok narození středověkého právníka Kuneše z Třebovle, je náročné, neboť se nám nedochovaly potřebné materiály k rekonstrukci prvního období jeho života, tak jak uvádí ve své publikaci doktor Černý.

„...papežské privilegium z 28. ledna 1371, kterým mu papež Řehoř XI. uděluje kanonikát v Praze. Z této papežské listiny, vydané v Avignonu, která je odpovědí na nedochovanou Kunešovu žádost o udělení církevního úřadu, je možné alespoň přibližně vyvodit další základní údaje. Jestliže se vezme v úvahu délka studií, která Kuneš musel mít již před vydáním papežského privilegia vykonána, pak vychází doba jeho narození do rozmezí let 1340 – 1345.“⁸³

Otec Kuneše vlastnil v Třebovli statek, jak papežská listina uvádí a zde se také středověký právník narodil.

Kde Kuneš získal základní znalosti z oborů trivia, nám není přesně známo. Doktor Černý poukazuje ve své publikaci na možnost získání těchto znalostí na fakultě svobodných umění Karlovy univerzity. V oboru církevního práva získal v Praze titul bakaláře.

„Důležitou skutečností pro Kunešovu vědeckou a církevní kariéru byl jeho studijní pobyt v italské Padově, kde se na tamější proslulé univerzitě sám také aktivně zapojil jako přednášející. Konal zde repetitiones et disputationes, jak neopomenul zdůraznit ve své žádosti o udělení kanovnického obročí. Jeho zahraniční akademickou aktivitu je možno časově zařadit do jara roku 1370, tedy do ročního období, kdy se na boloňské i padovské univerzitě repetitiones a disputationes odehrávaly.“⁸⁴

Doktorský titul získává Kuneš v Praze na konci roku 1371 nebo na počátku roku 1372 a po oddělení pražské právnické fakulty se stává jedním

⁸³ tamtéž, str. 3

⁸⁴ tamtéž, str. 4

z prvních profesorů. Kuneš z Třebovle se těšil všeobecné váženosti a velmi dobře se vyznal v poměrech univerzitního prostředí.⁸⁵

„V dochovaných pramenech je poprvé jako kanovník uváděn až 27. srpna 1375, ale mohl jím být už o něco dříve...O měsíc později, 29. května, se Kuneš stal generálním vikářem pražské arcidiecéze, v jejímž čele stál v té době arcibiskup Jan Očko z Vlašimi.“⁸⁶

Dále byly svěřeny Kunešovi významné funkce, kustoda ve svatovítské kapitule či boleslavského arcijáhna⁸⁷. Jeho činnost později překračuje církevní působení, tak jak popisuje doktor Černý a postupem času se stává nepřehlédnutelnou osobností po boku arcibiskupa Jana z Jenštejna.

„Mezi roky 1382 a 1386 svěřoval arcibiskup Kunešovi jako svému blízkému důvěrníkovi pravděpodobně různá diplomatická posláná při papežském dvoře.“⁸⁸

S ohledem na zachovalé rukopisy a listiny můžeme doložit Kunešovu přítomnost při různých událostech. *Arenga ante papam Sol ortus est*, jedná se o oslavnou řeč, se kterou Kuneš z Třebovle vystoupil před papežem, když byl poslán arcibiskupem do Říma při příležitosti přísahy věrnosti krále Václava VI. papeži Urbanu VI. Není u této řeči označen jako autor, ale s největší pravděpodobností se jedná o jeho dílo.⁸⁹ Dále byl například pověřen řešením sporu mezi dvěma univerzitními fakultami na počátku roku 1385. Spolu se svým nástupcem do úřadu generálního vikáře⁹⁰ Matějem Petrovým z Chrástu připravuje ve stejné době stanovy

⁸⁵ tamtéž, str. 6

⁸⁶ tamtéž, str. 7

⁸⁷ „Arcijáhen se vyskytoval již ve 4. století a od pradávna měl být `okem biskupovým` při správě diecéze, měl dbát na dobré mravy duchovenstva, konat vizitace, zjednávat potřebnou nápravu.“ Jaroslav V. Polc, Svatý Jan Nepomucký, str. 128

⁸⁸ Miroslav Černý, Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo, str. 13

⁸⁹ tamtéž, str. 10

⁹⁰ „Byl to úřad, který nebyl spojen, jak tomu bylo například u arcijáhnů, s žádným obročím.“ „Generální vikář se vynořuje po boku biskupa jako stálý úředník v západní církvi poměrně velmi pozdě a jeho konkrétní úkol zůstává dlouho v církevním právu neupřesněn. Nikdy však neměl nahradit arcijáhna, jak se dlouho myslelo.“ Jaroslav V. Polc, Svatý Jan Nepomucký, str. 127

pražské kolegiální kapituly při chrámu sv. Jiljí. Zachoval se jen pouze částečný přepis těchto stanov z 16. či 17. století.⁹¹

Když Kuneš opět vykonával funkci generálního vikáře (od roku 1386 - 1389) vyvstaly problémy mezi arcibiskupem Janem z Jenštejna a králem Václavem IV. a zároveň mezi arcibiskupem a Mistrem Vojtěchem Raňkům z Ježova.⁹²

Vojtěch Raňkům měl s arcibiskupem 3 zásadní spory, které se později staly spory osobními. První spor se týkal pojetí očištění. Při položení otázky „*An omnes salvandi sint prius a peccati scoria purgandi?*“, dali oba odlišné odpovědi. Druhý spor se týkal zavedení nového církevního svátku Navštívení Panny Marie. Byl vyhlášen na příkaz arcibiskupa v červnu roku 1386. Vojtěch Raňkům se vyslovil proti. Byl to opět Kuneš, který měl za úkol přechýst na synodálním shromáždění 16. červa 1386 arcibiskupský dekret, kterým se v pražské arcidiecézi nový svátek zaváděl.⁹³

„Třetí spor mezi arcibiskupem Janem z Jenštejna a Mistrem Vojtěchem, ve kterém sehrál Kuneš z Třebovle významnou úlohu, se dotýkal na rozdíl od dvou předcházejících teoretických témat každodenní praxe. Výsledkem tohoto sporu měl být ovlivněn život velké části obyvatelstva, které žilo a pracovalo na arcibiskupských statcích. Od poloviny roku 1386, kdy v katedrální kapitule Kuneš předložil arcibiskupské privilegium o zrušení selských odúmrť, až do roku 1388, kdy v této souvislosti na pokyn arcibiskupa napsal svůj traktát 'De devolucionibus non recipiendis', stál po boku arcibiskupa v jeho boji proti Vojtěchu Raňkovu z Ježova za zlepšení postavení venkovských poddaných.“⁹⁴

⁹¹ Miroslav Černý, Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo, str. 14

⁹² Vojtěch Raňkům se narodil okolo roku 1320 a o jeho mládí toho moc nevíme. Narodil se pravděpodobně v Malém Ježově nedaleko Mladé Vožice na Táborsku. Roku 1346 se stal mistrem svobodných umění na univerzitě v Paříži, kde později krátce působil i jako rektor. Mezi jeho povahovými rysy byla domýšlivost a hašteřivost, někdy až zcela zbytečně rozpoutával hádky a bouře, přesto mu nelze upřít, že byl dobrým rétozem.

⁹³ tamtéž, str. 14-15

⁹⁴ tamtéž, str. 18

7.2 Právní spor o selská odúmrť

„Jeden z prostředků, jimiž se pod rouškou `práva` uplatňovala svévole feudálů, bylo v době předhusitské na panstvích světských i duchovních v zemích českého státu tak zvané `braní odúmrť`.“⁹⁵

Existuje několik významů právního institutu odúmrť, latinsky ius devolutionis či ius caducitatis, německy Heimfallrecht. V českém státě se o odúmrtním právu můžeme zmínit v souvislosti s vládnoucí dynastií na počátku 14. století – institut odúmrť českého trůnu. Dalším typem odúmrť je vlastnictví zemědělské půdy, která sloužila jako léno. Zpočátku zde ale nefungovala záruka dědičnosti. Ta se rozšiřuje až 1189 vydáním *Statut knížete Konráda II. Oty*. Později se setkáváme i se snahou omezit moc šlechty ze stran panovníků. I přesto, že král Václav II. roku 1294 pověřil právníka z Itálie Gozza z Orvieta sepsáním a zavedením psaného práva oproti zvykovému, pro silný odpor šlechty nebyl tento pokus o kodifikaci uskutečněn. Naopak se neustále setkáváme se snahou šlechty vedoucí k posílení vlastnického práva na úkor královského odúmrtního práva.⁹⁶

„Zcela jiná situace než v případě majetku šlechty, kde se jednalo o velké rozlohy půdy, byla u selských odúmrť. Zde byly půdní majetky mnohem menšího rozsahu. Šlo však o půdu lidí, kteří se svěřenými poli byli každodenně v bezprostředním kontaktu a namáhavou prací zde získávali prostředky pro svou obživu a k placení předepsaných dávek. Odúmrtní právo uskutečňované v tomto případě prakticky znamenalo, že po smrti venkovského poddaného, kterému byla svěřena půda, po něm mohli dědit pouze jeho synové. Dcerám, vdově a případně dalším příbuzným, kteří za sedlákovu života pomáhali obdělávat jeho pozemek, zde jako dědicům nevznikal žádný právní nárok. Když tedy sedlák zemřel bez synů, vrátila se půda přímo do rukou feudálního vlastníka, zatímco ostatní sedlákovy příbuzné osoby zůstaly zcela bez prostředků.“⁹⁷

⁹⁵ Václav Vaněček, *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*, str. 132

⁹⁶ Miroslav Černý, *Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo*, str. 45-47

⁹⁷ tamtéž, str. 47-48

Zemědělci tvořili na počátku českého státu v 10. století téměř většinu obyvatel. Pracovali na půdě, která patřila feudálům, a byli nazýváni různými názvy, jak můžeme dovodit z dochovaných pramenů.⁹⁸ Poddaní měli v zásadě svobodu, ale nesměli se bez dovolení svého pána vzdát ze statku a z půdy, kterou obdělávali. Oproti tomu je mohl jejich pán bez uvedení důvodu kdykoliv z půdy vyhodit. S přisunem německých sedláků dochází i k určité změně této situace, a to na konci 12. století. Čeští panovníci využívali přisunu německých sedláků na obdělávání neúrodněné půdy ležící touto dobou ladem v pohraničních oblastech. Němečtí sedláci sebou přinášeli do české země i nové právo tzv. „Purkrech“ či „Erbleihe“. Šlo o nový institut římského práva „ius emphyteuticarium“, který byl posléze během 12. a 13. století upraven školou glosátorů, tak aby vyhovoval tehdejší situaci. Syn věhlasného právníka Anselm de Orto vytvořil o tomto pojednání s názvem „*Super contractibus emphyteosis et precarii et libelli atque investiture*“. Díky tomuto novému institutu se vytvořil oboustranně výhodný vztah mezi emphyteutickým sedlákem a vlastníkem půdy. Sedlákovi je dědičně zapůjčena půda jako „dominium utile“, přičemž vlastníkovi půdy bylo zachováno „dominium directum“, tedy měl kontrolu nad svými pozemky a také mu byl každý rok placen smluvený poplatek. Sedlák měl povinnost se o půdu starat, zvyšovat její kvalitu a obdělávat ji. Pokud sedlák takto nečinil a porušil jednu z podmínek ve smlouvě stanovené podmínky, došlo ke zrušení smlouvy.⁹⁹

Vzhledem k nárůstu počtu obyvatelstva, došlo k situaci, kdy orná půda byla vyčerpána. Feudální vlastníci půdy měli jen jednu možnost jak uspokojit nové žadatele. Využívali institutu selského odúmrtí a odejívali emphyteutickým sedlákům jejich půdu. Vlastníci tím získali poplatek „arra“ za propůjčení půdy novému sedlákovi. U venkovských poddaných tak došlo ale k situaci, kdy vzrostl pocit nejistoty a obav z toho, že mohou kdykoliv přijít o půdu, která jim zajišťovala obživu. Jiná situace nastala po morové epidemii v roce 1380. Citelný úbytek venkovského obyvatelstva vedl feudální vlastníky půdy k jistým změnám. Vrchnost si uvědomila, že je na

⁹⁸ Heredes, animatores, praeanimatores, adscripticii, coloni, servi, mancipia, hospites, aratores, ministeriales, originarii, rustici, pauperes villani, homines a a později těmto latinským názvům odpovídají staročeská jména jako sluha, chlap, otrok, robotní - tamtéž, str. 48

⁹⁹ tamtéž, str. 48-50

práci venkovských poddaných závislá a aby se poddaní nestěhovali do úrodnějších oblastí, začala situaci řešit různými zákazy stěhování. Tato opatření se nejevila jako účelná a proto feudálové začali poskytovat poddaným různá zvýhodnění. Tak se začali zříkat svého práva braní odúmrtí, poskytovali „dominium utile“ i pro ostatní příbuzné, včetně vdovy a dcer po smrti sedláka bez mužských potomků. Nešlo ale o masový jev, v předhusitských Čechách bylo odúmrtí právo konáno nadále a situace se ještě dlouhou dobu ve prospěch poddaných nezlepšovala.¹⁰⁰

Právě v takové situaci se Jan Jenštejn rozhodl vzdát se odúmrtního práva na všech arcibiskupských statcích. Arcibiskup v roce 1386 na zasedání svatovítské kapituly přednesl svůj záměr a byl přesvědčen, že to přinese výhodnější podmínky arcibiskupským venkovským poddaným a zvýší to úroveň jejich bytí. Přesto, že mu všichni kanovníci vyjádřili jednomyslný souhlas a arcibiskup pověřil Kuneše z Třebovle sepsání již závazného privilegia, Vojtěch Raňkův z Ježova proti privilegii přednášeného v kapitulním shromáždění ostře vystoupil. V té době mělo slovo scholastika velký význam a váhu. Sedláci byli podle něj „ribaldi et servi“, s pouhým užívacím právem na statcích, které jsou církevním majetkem. Díky jeho odporu nemohla být k arcibiskupskému návrhu privilegia připojena kapitulní pečeť a privilegium tak nevstoupilo v platnost. Třebaže braní selských odúmrtí zaznamenalo mírný pokles, praxe se v Čechách nijak výrazně nezměnila.¹⁰¹

V roce 1386 vypracoval Mistr Vojtěch Raňkův dílo „*Apologia Adalberti Ranconis de Ericinio*“. V tomto díle se vrací k problematice očištění, dokazuje nevhodnost zavedení svátku Navštívení Panny Marie a také zde vylučuje kompetentnost arcibiskupa na zrušení selských odúmrtí. Třídílnou odpověď arcibiskup s názvem „*Contra Adalbertum*“¹⁰² sepsal až v roce 1388. V prvních dvou částech vyvrací Jenštejn Vojtěchovi

¹⁰⁰ tamtéž, str. 52-54

¹⁰¹ tamtéž, str. 54-59

¹⁰² „Ovšem ježto tvrdíš, že v Českém království je ze starého a vydrženého obyčeje biskupům, prelátům a kanovníkům dovoleno bráti odúmrtí, pak toto nicotné tvrzení naprosto popírám. Neboť leží nabíledni, že tomu tak není, jak to vysvítá z událostí posledního moru (r. 1380), kdy tento obyčej nebyl praktikován a není to tedy obyčej stářím upevněný a vydržený...“ Václav Vaněček, Prameny k dějinám státu a práva v Československu, str. 134

argumenty, opírá o své teologické zkušenosti a vzdělání, avšak v částí třetí si tak jist nebyl, neměl právnické vzdělání, a proto pověřil svého generálního vikáře Kuneše z Třebovle k sepsání samostatného traktátu. Ve stejné době jako arcibiskup, tedy někdy v době od 2. dubna do 15. srpna roku 1388 napsal Kuneš z Třebovle svůj právní traktát s názvem „*De devolucionibus*“.¹⁰³

„Kuneš se ve svém časově posledním díle opět představuje jako erudovaný právník, kterému je kromě nezbytné znalosti církevního práva důvěrné známé také římské právo, obsažené v Justiniánových sbírkách. Jedenáctkrát zde cituje Codex, desetkrát Institutiones, šestkrát Digesta a čtyřikrát je v traktátu uvedena sbírka Authentica.“¹⁰⁴

Typický středověký traktát Vojtěcha „*Apologia*“, který zahrnuje jistou dávku neobratnosti, s Jenštejnovým dílem „*Contra Adalbertum*“, ve kterém se autor nevyhnul osobním útokům proti Vojtěchovi, se Kunešovo dílo liší svou lehkostí, se kterou se Kuneš svého úkolu zhostil. Jeho traktát¹⁰⁵ se skládá z úvodu a šesti kapitol. Na začátku Kuneš líčí vznik sporu o selská odúmrť v kapitule pražské katedrály. Na závěr úvodu Kuneš stylizuje šest tezí, které hodlá v traktátu obhájit:

1. „*Et primo dicam quod rustici et censuales in Pragensi provincia sunt liberi et non servi.*“

V první tezi Kuneš vyvrací Vojtěchovo tvrzení, že venkovští poddaní jsou otroci. Tato teze je ze všech nejvýznamnější, neboť jejím dokázáním vyvrací celou Vojtěchovu protiargumentaci.

„A za prvé řeknu, že rolníci a úročníci v pražské arcidiecési jsou svobodní a otroci.“

2. „*Quod ipsorum liberi et consanguinei usque ad septimam lineam masculi et feminae jure succedant in eorum juribus bonis mobilibus et immobilibus.*“

¹⁰³ Miroslav Černý, Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo, str. 60

¹⁰⁴ tamtéž, str. 64

¹⁰⁵ Podrobným rozbořením díla se zabývá doktor Miroslav Černý ve své publikaci Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo, str. 64-76

Kuneš zde dokazuje právo sedláka zanechat svůj majetek (movitý i nemovitý) svým dětem, a to obojího pohlaví, až do sedmého pokolení.

„Za druhé, že jejich děti a pokrevenci až do sedmé linie, muži i ženy, právem nastupují v jejich práva a majetek movitý i nemovitý.“

3. *„Quod ex quo succedunt ipsis masculi et feminae, liberi et consanguinei etiam donare possunt in vita et in morte.“*

Sedláci dle Kuneše mají plnou právní způsobilost k odkazům, jak *mortis causa*, tak již během svého života.

„Za třetí, ježto po nich dědí děti i pokrevenci, muži i ženy, mohou také darovat za živa i pro případsmti.“

4. *„Quod lex illa mosayca non est sublata, sed potius recepta.“*

„Za čtvrté, že onen mojžíšský zákon není zrušen, nýbrž naopak převzat.“

5. *„Quod consuetudo in contrarium est mala et corruptela.“*

Kuneš se v páté tezi soustřeďuje na Vojtěchovo tvrzení, že braní selských odúmrťí je zavedenou zvyklostí.

„Za páté, že opačný obyčej jest špatný a znamená zkažení.“

6. *„Et ultimo quod dicta consuetudo praescribi non potest.“*

„Za šesté a za poslední, že uvedený obyčej nemůže se státi právem.“¹⁰⁶

Uvedením římskoprávních pramenů se snaží Kuneš obhájit podstatu otroctví. Jediné otroctví, které uznává, je otroctví hříchu. *„Právníckými řešeními, ke kterým v tomto díle při obhajování individuální svobody a majetkových práv vesnického obyvatelstva Kuneš dospěl, předešel svou dobu a přiblížil se ideálům, které plně zazněly až v osvíceneckém období.“¹⁰⁷*

Ani po ukončení tohoto „boje“ o selská odúmrťí mezi Jenštejnem, Kunešem a Mistrem Vojtěchem, není toto téma uzavřeno. Mezi učenými je toto téma neustále současným a živým. Mezi další stoupence, kteří se stavěli proti odúmrťím, můžeme jmenovat – Magister

¹⁰⁶ Václav Vaněček, *Prameny k dějinám státu a práva v Československu*, str. 136

¹⁰⁷ internetový zdroj: <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/kunes.htm>

Henricus, Magister Zoltho, Konrád ze Soltau, Petr Stupna, Štěpán z Kolína, Ondřej z Brodu, Jan Hus a Stanislav ze Znojma. Přestože se praxe v eskych zemích nijak nezměnila, docházelo v následujících několika desetiletích ke zrušení odúmrtí jednotlive, zvláště na církevních statcích. Privilegia ruici odúmrtí postrádali i nadále jednotnou formu, ale duchovní i intelektuální snaha, kterou Kuneš pro toto usilí vyvinul, nebyla zcela jiste marná.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Miroslav erny, Kuneš z Třebovle, středověký právník a jeho dílo, str. 79-80

8 Miroslav Boháček – profesor římského práva na univerzitách v Bratislavě a Praze

Pokud se má práce věnovat římskému právu, bylo by vhodné uvést i jednu z řad významných osobností, která s tématem, ač se tak na první pohled nemusí zdát, souvisí.

Profesor Miroslav Boháček věnoval veliký zájem studiu římského práva, za což se mu již v mládí dostalo velkého uznání. Nikdy se však úzce nespécializoval a později se začal věnovat i srovnávacímu studiu práva československého státu. Znalost pramenů a důkladná práce se středověkými prameny mu umožnila přesun od klasického římského práva, ke studiu recepce římského práva ve středověku. Profesor Miroslav Boháček se stal mezinárodně uznávanou autoritou v oboru bádání v oblasti středověkých rukopisů a také proto si ho dovoluji zařadit do mé práce.

8.1 Život profesora

Právní historik a kodikolog Miroslav Boháček se narodil 10. září 1899 v Praze jako nejmladší ze čtyř synů otce zahradníka Josefa¹⁰⁹ a matky Anny, rozené Švábové.

Korespondence nasvědčuje tomu, že rodina byla všem jejím členům velkou oporou a mezi bratry existovalo, i přes vyšší věkový rozdíl, silné pouto. Synům se dostalo patřičného vzdělání, avšak syn nejstarší Adolf a nejmladší Miroslav vystudovali Právnickou fakultu Univerzity Karlovy. Nejstarší ze synů Adolf si v lednu 1919 otevřel advokátní kancelář v Praze.

¹⁰⁹ „...při Královském českém zemském ústavu pro chorobomyslné v Praze na Slupi...“ Dušan Straňák, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 9

Na právnickou fakultu Karlovy univerzity se benjamin rodiny zapsal po maturitě na klasickém gymnáziu v Resslově ulici. *„Na fakultě zastihl ještě profesora Heyrovského v posledním období jeho působení, ale další studia konal u profesora Vančury, jehož nástupcem se pak měl stát.“*¹¹⁰ Během studia nastoupil na Ministerstvu školství a národní osvěty na pozici kancelářského pomocníka a poté, co úspěšně složil státní zkoušku, se dne 11. prosince 1920 stává druhým asistentem na pražské právnické fakultě při seminární knihovně.

*„Během prvních tří semestrů vypracoval v seminářích římského a českého práva tři pozoruhodné seminární práce. V semináři římského práva pod vedením prof. Vančury v zimním semestru 1919/20 seminární práci o irregulárním depositu, za kterou obdržel odměnu za zvláštní píli. V zimním semestru 1920/21 předložil soutěžní práci z římského práva o ‘custodiam praestare’, za kterou mu byla přiznána zvýšená odměna 400 Kč. V semináři českého práva pracoval v průběhu obou semestrů 1919/20 na otázce recepce římského práva v českých zemích. Za práci obdržel seminární peněžitou odměnu.“*¹¹¹

Na Královské univerzitě v Palermu strávil, díky podpoře Ministerstva školství a národní osvěty, sedmý semestr studia.¹¹²

*„Ve studijním roce 1922/23 pokračoval v práci na svém osudovém tématu o recepci římského práva v českých zemích. Práce byla odměněna zvýšenou cenou 500 Kč a její druhá část vyšla tiskem 1924 v řadě Práce ze semináře českého práva na Karlově univerzitě v Praze, vydávané prof. Dr. JUDr. Janem Kaprasem, pod titulem Římské právní nauky v právní knize brněnského písaře Jana.“*¹¹³

¹¹⁰ Učenci očima kolegů a žáků, František Šmahel, str. 61

¹¹¹ Dušan Straňák, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 13

¹¹² u prof. S. Riccobona a prof. S. Di Marzo, „...V semináři prof. Riccobona vypracoval seminární práci o podmíněné obligaci, podmíněné novaci a o akceptilaci, která vyšla v italštině tiskem v Annali del seminario giuridico della R. Iniversità di Palermo, sv. XI pod názvem ‘Note esegetiche’.“ Dušan Straňák, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 13

¹¹³ Dušan Straňák, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 13

Svá studia zakončil úspěšným složením judičiální zkoušky na podzim roku 1922 a doktorem práv se stal 21. března 1923. Během léta roku 1925 podává profesor žádost za udělení veniae docendi na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v Praze a po úspěšné přednášce na téma o dovolené obraně svémocné mu byl veniam docendi udělen.

V roce 1927 byl jmenován mimořádným profesorem římského práva na právnické fakultě Komenského univerzity v Bratislavě. Na pražské fakultě působil opět od roku 1933 jako mimořádný profesor, kde byl jeho kolegou významný romanista Otakar Sommer. O dvanáct let později, při znovuotevření fakulty, se stává řádným profesorem římského práva. Rovněž byl jmenován mimořádným profesorem na Masarykově univerzitě v Brně.

Během své kariéry učitele a vědce se začal věnovat i redaktorské činnosti. V roce 1936 zastupoval vedoucí postavení v pražské redakci časopisu Všeohrd.

„Ale římské právo nebylo nastupujícímu režimu vítáno. Bylo příliš spjato se svobodným myšlením a juristickou precizností. Útoky proti římskému právu se množily a stále silněji se projevovala snaha omezit jeho výuku. Profesor Boháček byl vždy spjat s demokratickým životním názorem, a tak se musel jeho odchod z fakulty brzy očekávat.“¹¹⁴ V roce 1948 nastal velký zlom v životě profesora. Jakožto osoba nesdílicí názory komunismu, byl roku 1950 donucen vzdát se pedagogické činnosti a 19. června 1952 mu rektorát Karlovy univerzity předává dekret Ministerstva školství, podle kterého se s okamžitou platností přiděluje na přechodnou dobu do Státního historického ústavu v Praze.¹¹⁵

„Zákonem ze dne 29. října 1952 byla zřízena Československá akademie věd jako nejvyšší vědecká instituce republiky...Předpokládala a zahrnovala rozmetání všech dosavadních národních naukových ústavů a

¹¹⁴ Učenci očima kolegů a žáků, František Šmahel, str. 60

¹¹⁵ Dušan Straňák, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 42

zařízení počínajíc starodávnou Královskou společností nauk z roku 1784...“¹¹⁶

Václav Černý ve svých Pamětech popisuje jakým pro něj téměř „groteskním“ způsobem byli ustanoveni noví akademici. Tehdejší vedení Akademie (Štoll v zastoupení docenta Jaroslava Böhma) nemohlo „...ani zajistit, aby se nábor pracovníků do akademických ústavů dál podle vědeckého talentu, a nikoliv podle politického klíče.“ Tak se stalo, že byli voleni akademiky ti, kteří byli stranicky oddaní – Bartošek, Chlup, Husa, Ludvík Svoboda či ti, kteří „přeběhli“ – Vaněček, Vojtíšek. „Některé případy nabývaly groteskní výraznosti antitézou: akademikem nikoliv profesor Král, nýbrž Arnošt Kolman!...Nikoliv profesor Miroslav Boháček, nýbrž Viktor Knapp!“¹¹⁷

Od roku 1951 se tedy profesor Boháček stává členem Komise ČAVU a věnuje se soupisu právnických rukopisů. To vše společně se svým přítelem Františkem Čádou, prvotřídním znalcem pramenů české právní minulosti. Ještě čtyři roky trvá než oba dva, za pomoci prof. Vojtíška, mohou pracovat v nově vzniklé Komisi pro soupis a studium rukopisů při Ústředním archivu ČSAV. Oba pracují na soupisech, které obsahují veškeré rukopisy, přičemž nešlo pouze o rukopisy právnické. Tato práce se odrazila v hotových soupisech zámeckých knihoven (Mladá Vožice¹¹⁸ a Brno) v Opavě ve Slezské knihovně.

S profesorem Čádou začínají pracovat na soupisech kapitulní a univerzitní knihovny v Olomouci. Komise tak získala ve druhé polovině 50. let v profesorovi Boháčkovi významného vědce. Mimo jiné objevil nejstarší stacionářský seznam boloňské univerzity z let 1274 – 1276 a práci o středověkých právních školách, která měla mezinárodní ohlas.

Profesor Boháček také 10 let redigoval nový slovník „Studie o rukopisech“ a ten v roce 1962 začíná vycházet.

¹¹⁶ Václav Černý, Paměti III (1945-1972), str. 421

¹¹⁷ tamtéž, str. 422

¹¹⁸ „Soupis v Mladé Vožici přinesl velký objev, který později mohl edičně i literárně historicky zpracovat prof. Václav Černý“ Učenci očima kolegů a žáků, František Šmahel, str. 64

Do důchodu se profesor uchýlil v roce 1970, ale ve vědecké práci stále pokračoval.

Z odborného hlediska je obdivuhodná korespondence profesora se všemi významnými osobnostmi světové romanistiky a naší právnické i humanistické vědecké obce. Tato korespondence je uchovaná v archivu AV ČR a zahrnuje představitele české, francouzské, italské, jugoslávské, německé či polské romanistiky.

Poslední roky svého života nesměl, díky tísnivé atmosféře, přednášet, vzdělávat ani vychovávat další generace právníků.

Profesor Boháček zemřel ve věku nedožitých osmdesáti tří let, 12. ledna 1982.¹¹⁹

8.2 Boháček – romanista

Profesor je jedním z předních představitelů české právní romanistiky.

V období studií začíná s publikací prací jako např. Justinián o interpolacích či již výše zmíněná práce pod titulem Římské právní nauky v právní knize brněnského písaře Jana. V tomto období také napsal svou habilitační práci *Ademptio legati*, příspěvek k nauce o zrušení odkazů podle práva římského.

Při jeho pobytu v Bratislavě vznikají první verze učebnic a příspěvky věnované římskému právu trestnímu.¹²⁰ V období okupace vzniká jeho nejrozsáhlejší monografie *Actio negatoria*, k dějinám zápůrčí žaloby. Při své činnosti v Komisi pro soupis a studium rukopisů Československé akademii

¹¹⁹ Hradilová Marta, Sto let od narození Miroslava Boháčka, str. 250

¹²⁰ Rehabilitace římské jurisprudence?, Il problema della revoca non formale del testamento nel diritto classico e giustiniano, Italské vydání Justiniánových Digest, z učebnic římského práva např. Práva věcná a Právo dědické, Michal Skřejpek, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 72, 80

věd se zaměřuje na studie o vlivech působících na právní vývoj v českých zemích, tedy na recepci římského práva a to například rozpravou o vlivu římského práva v Čechách ve středověku, která zakončila dlouhá léta studií,¹²¹ dále dílem Římské a kanonické právo v díle Všehrdově, prací o glosátorech římského práva, příspěvkem o rozšíření legistických rukopisů v českých zemích a prací o původní podobě Gratiánova dekretu. Studium dějin pražské právnické fakulty bylo dalším tématem vědeckého zájmu. Rozbor traktátu Kuneše z Třebovle, a objev nových rukopisů *lus regale montanorum* přinesl nové poznatky domácímu, českému právu.

„Profesor Miroslav Boháček zaujímá v historii české romanistiky mimořádné místo. Byl důstojným nástupcem a pokračovatelem pedagogického i vědeckého odkazu svých předchůdců – Leopolda Heyrovského, Josefa Vančury, Jana Vážného a Otakara Sommra. Pro způsob jeho vědecké práce byla typická nejen vynikající znalost římskoprávních pramenů, která se ostatně u romanistů předpokládá, dokonalá technika práce s nimi a mimořádná znalost odborné literatury, ale stejně tak i vynikající erudice právnická (v obecném významu tohoto slova) a historická, která mu umožňovala věnovat se často tématům zcela novým, v odborné domácí a často i světové literatuře nezpracovaným....na svých přednáškách vštěpoval základy právnického myšlení a zprostředkoval bohatství myšlenkového odkazu římského práva.“¹²²

¹²¹ Einflüsse des römischen Rechts in Böhmen und Mähren

¹²² Michal Skřejpek, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 82

8.3 Medievistické dílo profesora

Profesor nebyl jen vynikající právník, ale i vážený znalec rukopisů. Rukama profesora prošly stovky a tisíce rukopisů knihoven naší země a díky jeho věhlasné odbornosti můžeme prohloubit své vzdělání a znalosti dějin právní kultury.

Ukázalo se, že je u nás zastoupena velká část římskoprávních pramenů a literatury a že ne jeden rukopis má značnou cenu pro srovnávání textů a doplnění výsledků známých odjinud. Profesorova práce byla tak přesná a detailní, že dosud se ji podařilo doplnit o nevýznamné jednotlivosti.¹²³

8.3.1.1 Soupis rukopisů Slezské studijní knihovny v Opavě

Úkolem komise, o které bylo pojednáno v krátkosti výše, bylo sepsání kartotéky rukopisných fondů. I díky spolupráci profesora Boháčka s profesorem Františkem Čádou vznikly soupisy v knihovnách v Olomouci, v Opavě a Bludově.

V knize, s názvem shodným s názvem této podkapitoly, kterou profesoři vydali, je zveřejněn seznam kodexů uložených ve sbírce.¹²⁴ Rukopisy jsou staré od 14. do 19. století. Rozdělují se na obory, z nich jednoznačně převládá obor teologie.¹²⁵ Další skupinu tvoří právnícké rukopisy.¹²⁶ Převládajícím jazykem je latina, dále němčina, čeština, italština či francouština.

¹²³ Jiří Kejř, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 88

¹²⁴ Rukopisy jsou seřazeny ve třech velikostních řadách pod značkami RA 1-13 (v soupisu č. 1-13), RB 1-22 (č. 14-35) a RC 1-46 (č. 36-81). Počet rukopisných kodexů v knihovně se rovná číslu soupisu, tedy 81.

¹²⁵ např. rukopis díla Jana Husa „*Expositio decalogi*“, „234a – 249b: [Johannis Hus Expositio Decalogi.] `Locutus est Dominus cuntos sermones hos etc. Exodus 20. Exponendo decalogum populo simpliciter X ut auferamini de terra. Expliciunt decem precepta.`” Soupis rukopisů slezské studijní knihovny v Opavě, M. Boháček a F. Čáda, str. 36

¹²⁶ např. německy psaný Olomoucký soudní proces od Jindřicha Polana staršího, překlady Koldínovy Summy městských práv a dvojí Arnoštova statuta z roku 1349, Soupis rukopisů slezské studijní knihovny v Opavě, M. Boháček a F. Čáda, str. 15, 31 a 77

8.3.1.2 Olomucensia v rukopisech Slezské studijní knihovny a zámecké knihovny na Hradci u Opavy

V těchto rukopisech se nachází kodexy vztahující se k historii města Olomouce. Nejrozsáhlejší materiál k historii města podává kodex signovaný RA 1. Kodex vznikl svázáním několika rukopisných svazků. Obsahově je členěn na několik oddílů. Hlavní z oddílů je část obsahující olomoucký soudní řád přibližně z roku 1670, jehož tvůrcem je Jindřich Polan starší, městský písař a právník polského původu. Jiný oddíl obsahuje výpisky ze saského trestního práva. Další část je tvořena procesním postupem při výslechu svědků a obžalovaných. Kodex obsahuje i opis díla právníka a státníka Johanna Georga von Kulpise. Najdeme zde i návod venkovským děkanům a farářům při olomoucké diecézi.

8.3.1.3 Slezský rukopis Stanislava de Kobilino

Jde o latinsky psaný text z druhé poloviny 15. století. Je uložen pod signaturou RA 10. V rukopisu je využíváno velkého množství zkratek a obsah můžeme rozdělit na dvě části. První tvoří komentář k druhé knize Dekretálů papeže Řehoře IX. a druhý výklad k 20. a 21. titulu Dekretálů.

8.4 Bibliografie profesora M. Boháčka

1. Římské právní prvky v právní knize brněnského písaře Jana. Práce ze semináře českého práva na Karlově univerzitě v Praze č. 9, Praha 1924, stran 40.
2. Note esegetiche. Annali del Seminario Giuridico della R. Università di Palermo. Vol XI, s. 329-384, Cortona 1924.
3. Ademptio legati. Knihovna právnické fakulty Univerzity Komenského v Bratislavě č. 10. Bratislava 1925, stran 165
4. O dovolené obraně svémocné v římském právu klasickém i justiniánském. Sborník věd právních a státních 26, s. 7-27.
5. Il movimento legislativo nella Republica Cecoslovaca nel campo del diritto privato negli anni 1918-1925. Annuario di diritto comparaneo e di studi legislativi I, 1927, s. 111-119.
6. K otázce vzniku a významu smluvních typů obligačních v právu římském i moderním. „Bratislava“ II, 1928, s. 519-629.
7. Il problema della revoca non formale del testamento nel diritto clasico e giustiniano. Studi Bonfante IV, 1929, s. 307-334
8. Ještě k římskoprávnímu obsahu brněnské právní knihy. Sborník prací z dějin práva československého I. 1930, s. 39-49.
9. Nový názor nejvyššího soudu na otázku právní ochrany pachtýře proti třetím osobám. „Bratislava“ IV, 1930, s. 408-418.
10. Berytské nauky v justiniánské kompilaci. Knihovna právnické fakulty univerzity Komenského, sv. 31, Bratislava 1931, stran 78.
11. Les ouvrages modernes tchèques sur le droit romain. Przewodnik historyczno-prawny, 1930, stran 12.
12. Kritika rozhodnutí Nejvyššího soudu a její teoretické dozvuky. Právník, roč. 70, 1931, stran 9.
13. Nástin přednášek o právu římském. Práva věcná. Bratislava 1932, stran 116.
14. Un esempio dell insegnamento di Berito ai compilatori. Studi Riccobono I, 1932, s. 336-398.
15. Nástin přednášek o právu římském. Právo dědické. Bratislava 1933, stran 93.

16. Praevarikace žalobcova v trestním řízení římském a ustanovení zákona Aciliova k ní se vztahující. Pocta Miříčkova, 1933, s. 71-83.
17. K snahám o jednotnou konstrukci držby. Randův jubilejní památník 1934, s. 345-360.
18. Nová učebnice římského práva soukromého. „Bratislava“ IX, 1935 s. 174-182.
19. Odvádění vody z veřejných řek v právu římském. Pocta k 60. narozeninám dr. Karla Laštovky, Bratislava 1936, s. 11-32.
20. O vlivu římskoprávního myšlení na moderní právní vědu. Pocta k 60. narozeninám prof. dr. Alberta Míloty, Praha 1937, s. 1-20.
21. G. Schubart-Fikentscher, Das Eherecht im Brünner Schöffenchuch. (Recenze s novými kritickými poznámkami k textu brněnské právní knihy.) Čas. Matice Moravské 1937, s. 231-237.
22. L`actio negativa nell` ambiente dell` usufrutto. Bulletino dell` Istituto di diritto romano 44, 1937, s. 19-90.
23. Actio negatoria. K dějinám zápuřčí žaloby. Rozpravy České akademie věd a umění č. 85. Praha 1938, stran VIII a 176.
24. Nynější stav bádání v československých dějinách právních. Referáty přednesené na 1. sjezdu čsl. historiků v Praze 1937, Praha 1939, s. 163-73.
25. Nuovi studi sulle actiones negativae. Bulletino dell`Istituto di diritto romano 46, 1939, s. 142-193.
26. Právněhistorické poznámky na okraj „Tkadlečka“. Časopis českých právníků Všeherd 22, 1941, s. 104-114.
27. Jak rostl a pracoval Otakar Sommer. Sborník „Otokar Sommer. K prvnímu výročí jeho smrti uspořádal M. Boháček“, s. 13-70. 1941.
28. Několik poznámek k problému pupilliární substituce. Sborník věd právních a státních 42, 1942, s. 114-143.
29. „Festschrift der Leipziger Juristenfakultät für Heinrich Siber“ (Recenze s dalšími kritickými poznámkami k textu brněnské právní knihy) Sborník věd právních a státních 42, 1942, s. 185-193.
30. Nástin přednášek o soukromém právu římském. I. Úvod – Práva věcná. Praha 1945, stran 164.
31. Nástin přednášek o soukromém právu římském. II. Právo obligační. Právo dědické. Praha 1946, stran 193.

32. Nástin přednášek o soukromém právu římském. III. Část všeobecná. Praha 1947, stran 80.
33. Di un caso d'assimilazione delle norme penitenziarie nell' antico diritto boemo. (Scritti in onore di Contardo Ferrini publicati in occasione della sua beatificazione.) Milano 1949.
34. Otakar Sommer. Napsal Miroslav Boháček. Česká akademie věd a umění, Praha 1949, stran 79.
35. Ius dicere nejstaršího římského procesu. Listy filologické 75, 1951 s. 7-26.¹²⁷

8.4.1.1 Seznam kodikologických prací z let 1951 až 1981

1. Il diritto romano propagatore della liberta nel trattato del vicario generale di Praga mag. Cunsso dell anno 1388, In: Atti del Congresso internazionale di diritto romano e di storia del diritto, vol. 1, Milano 1951, str. 405-426.
2. Rukopisy v Slezské studijní knihovně v Opavě, Slezský sborník 51 1953-4, str. 572-574.
3. O nezvěstné právní knize města Rožmitálu pod Třemšínem, Časopis společnosti přátel starožitností českých 62, 1954, str. 1-14.
4. Olomucensia v rukopisech Slezské studijní knihovny a zámecké knihovny na Hradci u Opavy, Sborník SLUKO, oddíl B, II/1954, Olomouc 1956 str. 35-51.
5. Soupis rukopisů Slezské studijní knihovny v Opavě (spolu s Františkem Čádou), Opava 1955, 126 str.
6. Slezský rukopis Stanislava de Kobilino, In: Českopolský sborník vědeckých prací I, Opava 1955, str. 210-222.
7. Vyhláška o kompaktátech a přijímání pod obojí z 12. dubna 1437, Časopis společnosti přátel starožitností českých 63, 1955, str. 36-40.
8. Neznámý statut boloňské univerzity o stacionářích v rukopise kapitulní knihovny olomoucké, Sborník Krajského vlastivědného muzea v Olomouci, oddíl B, III-1955, Olomouc 1958, str. 233-238.
9. Nejstarší právníké rukopisy v olomoucké kapitulní knihovně, Sborník Krajského vlastivědného muzea v Olomouci 4, 1956-1958, Olomouc 1959, str. 327-337.

¹²⁷ Dušan Straňák, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 107

10. Zur Geschichte der Stationarii von Bologna, In: *Symbolae Raphaeli Taubenschlag dedicatae II* (EOS XLVIII, 2) Varsaviae-Vratislaviae 1957, str. 241-295.
11. Připomínky k popisu legistických a kanonistických rukopisů, In: *Vědecko-teoretický sborník* Knihovna, Praha 1957, str. 10-27.
12. Žerotínské rukopisy bludovské (spolu s Františkem Čádou), *Sborník Národního muzea v Praze*, řada C, čís. 3-4, 1958, str. 47-221.
13. *Processus iudiciarius secundum stilum Pragensem*, In: *Práce z Archivu ČSAV, Akademiku Václavu Vojtíškoví k 75. narozeninám*, Praha 1958, str. 5-35.
14. *Literatura středověkých právních škol v rukopisech kapitulní knihovny olomoucké*, *Rozpravy ČSAV*, řada společenských věd, roč. 70, seš. 7, Praha 1960, 87 str.
15. *Rukopisná sbírka učeného právníka a biskupa Bohuše ze Zvole v univerzitní knihovně olomoucké*, *Sborník historický* 7, 1960, str. 79-122.
16. *Seznam rukopisů metropolitní kapituly v Olomouci (spolu s Janem Bistříckým a Františkem Čádou)*, In: *Státní archiv v Opavě. Průvodce po archivních fondech sv. 3 – Pobočka v Olomouci*, Praha 1961, str. 103-177.
17. *Rukopisy mladovoňické zámecké knihovny*, *Sborník Národního muzea v Praze*, řada C – literární historie sv. VI, 1961, seš. 1-2, str. 1-74.
18. *Římské a kanonické právo v díle Všebrdově*, *Právněhistorické studie* 7, 1961, str. 147-199.
19. *Právní ideologie předhusitského zastánce selské svobody*, *Sborník historický* 8, 1961, str. 103-132.
20. *Úvodní slovo (ke Studiím o rukopisech)*, *StR* 1, 1962, str. 1-11.
21. *Un manuscrit intéressant de „Compendium“ de Werner von Schussenried*, *Traditio* 18, 1962, str. 472-482.
22. *Nové svědectví o původní podobě Gratiánova Dekretu, K nálezu kynžvartského rukopisu Kompendia Dekretu Wenera ze Schussenriedu*, *StR* 1, 1962, str. 133-153.
23. *Le opere delle scuole medievali di diritto nei manoscritti della Biblioteca del Capitolo di Olomouc*, *Studia Gratiana* 8, 1962, str. 305-421.
24. *Václav Vojtíšek a kodikologie*, *StR* 2, 1963, str. 1-10.
25. *Summa Richardi a Summa Pseudo-Prepositini. Vzájemný poměr*, *StR* 2, 1963, str. 175-184.

26. O rukopisech statut pražské univerzity, StR 3, 1964, str. 73-124.
27. Nové prameny k dějinám pražské univerzity, StR 4, 1965, str. 49-92.
28. Sermones dominicales Guilelmi de Malliaco v československých knihovnách, StR 4, 1965, str. 93-108.
29. Rukopisy Bartolových spisů..., StR 4, 1965, str. 205-206.
30. Založení a nejstarší organizace pražské univerzity, Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis VI/1, 1965, str. 5-31.
31. Repertorium und Bibliographie für die Universität Prag bis 1500, In: Ius Romanum Medii aevi, Pars II, 7 e aa-ee, Milano 1966, 31 str.
32. Dva nepovšimnuté rukopisy horního zákona krále Václava II, StR 5 1966, str. 41-96.
33. Komputistický text rukopisu M I 115 Státní vědecké knihovny v Olomouci, StR 5, 1966, str. 171-179.
34. Nuova fonte per la storia degli stazionari Bolognesi, Studia Gratiana 9 1966, str. 409-460.
35. Rukopisný sborník Mikuláše Schulze Nostické knihovny v Praze a jeho přínos k bartolovské bibliografii, StR 6, 1967, str. 93-128.
36. Das römische Recht in der Praxis der Kirchengenrichte der böhmischen Länder im XIII. Jahrhundert Studia Gratiana 11, 1967, str. 273-304.
37. Statuta německého národa na boloňské univerzitě v rukopise Ms a 5 Nostické knihovny v Praze, StR 7, 1968, str. 23-67.
38. Pražská univerzitní statuta a jejich boloňský vzor, StR 8, 1969, str. 11-64.
39. Note marginali agli statuti della nazione tedesca a Bologna recentemente scoperti, In: Studi in onore di Edoardo Volterra, vol. VI, Milano 1969, str. 1-49.
40. Zur Behandlung juristischer Handschriften in den neueren Handschriftenkatalogen, StR 9, 1970, str. 147-169.
41. Ústřední archiv ČSAV jako pracoviště Komise pro soupis a studium rukopisů, Archivní zprávy ČSAV 1, 1970, str. 25-32.
42. K identifikaci dochovaných kodexů z knihovny koleje Národa českého, Strahovská knihovna 5-6/1970-1971, str. 99-104.
43. K rozšíření legistických rukopisů v českých zemích, StR 10, 1971, str. 1-63.

44. Římské právo v listinné praxi českých zemí 12. - 15. století, Sborník archivních prací 24, 1974, str. 461-486.
45. Einflüsse des römischen Rechts in Böhmen und Mähren, In: *Ius romanum medii aevi*, Pars V, 11, Milano 1975, 162 str.
46. Voraccursische Glossen in den handschriftlichen Fragmenten der Justinianischen Institutiones der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek in Olomouc, In: *Xenia medii aevi historiam illustrantia oblata Thomae Kaepelli O. P.*, Roma 1978, str. 3-25.
47. Římské právo v právním vývoji českých zemí, In: *Antika a česká kultura*, Praha 1978, str. 191-204.
48. *Puncta Codicis* v rukopisu XVII A 10 Národního muzea v Praze, *StR* 20 1981, str. 3-22.
49. Soupis rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci I. – Středověké rukopisy (spolu s Františkem Čádou, k tisku připraveno)
50. Das Eindringen und Wirken des römischen Rechtes in den böhmischen Ländern, In: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt (Geschichte und Kultur Roms im Spiegel der neueren Forschung)*, Berlin-New York, 1972 str. 132-178.
51. Evidenční seznam rukopisů Státní vědecké knihovny v Olomouci z 16.-20. století (pořadová čísla 401-1289), Olomouc 1979 (strojopis).
52. Beschreibung der mittelalterlichen Handschriften der Wissenschaftlichen Staatsbibliothek von Olmütz (spolu s Františkem Čádou), Köln - Weimar - Wien, Böhlau Verlag 1994¹²⁸

¹²⁸ Jiří Kejř, Život působení profesora Miroslava Boháčka, str. 109

9 Závěr

V této diplomové práci jsem se zabývala pronikáním římského práva do našeho právního systému a středověkou vzdělaností. Pojednání o tomto vývoji a o středověké vzdělanosti obecně, bylo cílem mé práce. Svou práci jsem psala podle odborných publikací, která jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Římské právo naráželo od 11. století, kdy se setkáváme s recepcí římského práva, na mnohé překážky v pronikání do našeho právního řádu. Tato úskalí bylo možno překonat i právě díky středověké vzdělanosti. První kapitola obsahuje definici pojmu recepce.

Ve třetí kapitole jsem se zaměřila na středověkou inteligenci, vzdělanost a pojem středověkého intelektuála. Založení vysokého učení, tedy univerzit ve středověké Evropě, je další důležitou součástí kapitoly. Část je věnována i nejstarší univerzitě Boloňské, která sloužila, s univerzitou v Paříži, jako jeden z možných organizačních modelů univerzitních korporací. Kapitola pojednává o organizaci univerzit, studijních programech, porovnání zkoušek na jednotlivých školách. Krátce po zahájení římskoprávního studia na univerzitě v Boloni se v našich zemích začíná postupně prosazovat vzdělanost a dochází ke zkvalitnění právní praxe. V tomto období však nebylo možno prosadit psanou právní kodifikaci. Teprve ve 13. století, více jak sto let po nalezení zapomenutého rukopisu Digest, nastává v českých zemích období, které lze označit za „renesanci právní vědy“. Roste zájem o zahraniční studium, zákonodárce usiluje o písemné zachycení své legislativní činnosti a snaží se odstranit zastaralé právní obyčeje. Tím navazuji na čtvrtou a pátou kapitolu, která se věnuje prvotnímu popudu vzniku školy glosátorů, vymezení metody jejich práce zpracování textu, hlavním představitelům této školy s přehledem jejich nejvýznamnějších děl.

Založením Karlovy univerzity v polovině 14. století a tím i posílení vlivu římsko-právní vzdělanosti v Čechách, se zabývá kapitola následující. Univerzita se stala centrem české vzdělanosti a její právnická fakulta,

zabývající se hlavně studiem kanonického práva, byla na vysoké úrovni. Je zde preferováno o konfliktu vznikuvší na univerzitě a o jeho vyřešení oddělením právnické univerzity od univerzity třífakultní.

Sedmá a osmá kapitola stručně pojednává o středověkém právníkovi Kuneši z Třebovle, jeho životě, studiu, úřadech, které zastával a ve kterých působil, o význačných dílech, která sepsal a o životě a publikační činnosti profesora Miroslava Boháčka.

Stěžejní cíle své diplomové práce, které jsem uvedla v úvodu, jsem splnila ve všech bodech a doufám, že pro případné čtenáře bude tato práce přínosem k dosavadním znalostem.

Zusammenfassung

Ich habe mich in der Diplomarbeit mit dem Einfluss des römischen Rechts auf unser Rechtssystem und mit der Bildung (bzw. Bildungssystem) im Mittelalter beschäftigt. Ziel meiner Arbeit war es einerseits die damit zusammenhängenden Entwicklungen und andererseits generell den Bildungsstand im Mittelalter näher zu beschreiben. Meine Arbeit stützt sich auf wissenschaftliche Publikationen, wobei die Liste der verwendeten Literatur im Anhang zu finden ist.

Das römische Recht sah sich im Prozess der Übernahme in unsere Rechtsordnung seit dem 11. Jahrhundert, also dem Zeitpunkt der "Rezeption" des römischen Rechts, mit mehreren Hindernissen konfrontiert. Diese daraus entstehenden Probleme konnten gerade dank dem Stand der mittelalterlichen Bildung überwunden werden. Das erste Kapitel beinhaltet eine Definition des Begriffs „Rezeption“.

Im dritten Kapitel habe ich mich mit der Frage der Bildung im Mittelalter, der damaligen Schicht der Intellektuellen und mit dem Begriff des mittelalterlichen Intellektuellen beschäftigt. Die Gründung von Universitäten im Europa des Mittelalters ist ein anderer wichtiger Aspekt des Kapitels. Unter anderem wird die Rolle der ältesten Universität Europas in Bologna, die zusammen mit der Universität in Paris als ein Organisationsmodell der Universitätskörperschaft diente, beschrieben. Das Kapitel geht näher auf die Organisation der Universitäten und der Studienprogramme ein und vergleicht die Prüfungen auf den einzelnen Hochschulen. Kurz nach der Einführung des Studiums des römischen Rechts an der Universität in Bologna kam es schrittweise zur Ausweitung von Bildung auch in unseren Ländern und zur qualitativen Verbesserung der Rechtsausübung. In diesem Zeitraum hat sich aber eine schriftliche Kodifikation noch nicht durchgesetzt. Erst im 13. Jahrhundert, mehr als hundert Jahre nach dem Fund des vergessenen Manuskripts Digest, fängt in den Böhmisches Ländern die Zeit an, die wir als "Renaissance der Rechtswissenschaften" nennen können.

Das Interesse am Auslandsstudium stieg an, der Gesetzgeber bemühte sich seine rechtliche/gesetzgebende Tätigkeit niederzuschreiben und versuchte veraltete Rechtsgewohnheiten/Rechtsbräuche abzuschaffen. In Verbindung dazu steht das vierte und fünfte Kapitel, welche sich der Entstehung der Schule der Glosatoren, deren Methode der Verarbeitung des Textes und den Hauptrepräsentanten dieser Schule einschließlich Übersicht derer Werke widmen.

Das folgende Kapitel beschäftigt sich mit der Gründung der Karlsuniversität Mitte des 14. Jahrhunderts und mit der Ausbreitung des Einflusses der Ausbildung auf der Basis römischen Rechts in Böhmen. Die Universität wurde zum Zentrum der tschechischen Bildung und Ausbildung und ihre Fakultät der Rechtswissenschaften, die sich vor allem mit dem Studium des kanonischen Rechts beschäftigte, hatte ein hohes Niveau erreicht. Erwähnt wird auch der Konflikt an der Karlsuniversität, der zur Abspaltung der Fakultät der Rechtswissenschaften von der Universität (und derer drei weiteren Fakultäten) führte.

Das siebte und achte Kapitel beschäftigt sich mit dem mittelalterlichen Juristen – Kuneš von Třebovle, mit seinem Leben, seinem Studium, seinen Ämtern, die er ausgeübt hat, sowie mit seinen bedeutsamen Werken und auch mit dem Leben und den veröffentlichten Werken von Prof. Miroslav Boháček.

Die zentralen Ziele, die ich mir am Anfang dieser Diplomarbeit gesetzt habe, habe ich in allen Punkten erfüllt und ich hoffe, dass diese Arbeit zur Vertiefung der Kenntnisse möglicher Leser beitragen wird.

Seznam použité literatury:

- BARTOŠEK MILAN: Dějiny římského práva /ve třech fázích jeho vývoje/, Praha 1988, Academia
- BARTOŠEK MILAN: Encyklopedie římského práva, Praha 1981, Panorama
- BOHÁČEK MIROSLAV: Otakar Sommer, Praha 1949, Česká akademie věd a umění
- BOHÁČEK MIROSLAV, ČÁDA FRANTIŠEK: Soupis rukopisů Slezské studijní knihovny v Opavě, Opava 1955, Slezský studijní ústav v Opavě
- ČERNÝ MIROSLAV: Kuneš z Třebovle středověký právník a dílo, Plzeň 1999, Západočeská univerzita v Plzni, ISBN 80-7082-580-4
- ČERNÝ VÁCLAV: Paměti III. 1945-1972, Brno 1992, Atlantis, ISBN80-7108-036-5
- GRYGAR JIŘÍ, MARTIN HAMPL, ANTONÍN HOLÝ, CYRIL HÖSCHL, CTIRAD JOHN, JIŘÍ KEJŘ, JOSEF KOUTECKÝ, PAVEL KRATOCHVÍL, MICHAL KRÍŽEK, JIŘÍ LOM, ZDENĚK MATĚJČEK, OLDŘICH NEČAS, MIROSLAV PETRUSEK, VRATISLAV SCHREIBER, PAVEL SPUNAR, LUBOSLAV STÁRKA, FRANTIŠEK ŠMAHEL, SLAVOMIL VENCL, RUDOLF ZAHRADNÍK, uspořádal František Šmahel: Učenci očima kolegů a žáků, Praha 2004, Academia, ISBN 80-200-1210-9
- HENDRYCH DUŠAN a kol.: Právnícký slovník, Praha 2001, C.H.Beck, ISBN 80-7179-360-4
- HLEDÍKOVÁ ZDEŇKA: Svět české středověké církve, Praha 2010, Argo, ISBN 978-80-257-0186-7
- HLEDÍKOVÁ ZDEŇKA, POLC V. JAROSLAV: Pražské arcibiskupství 1344 – 1994, Praha 1994, Zvon, České katolické nakladatelství, ISBN 80-7113-091-5
- ISIDOR ZE SEVILLY: Etymologiae I-III, Praha 2000, Oikoymenh, ISBN 80-86005-97-6
- KADLEC JAROSLAV: Přehled českých církevních dějin, Praha 1991, Zvon, České katolické nakladatelství, ISBN 80-7113-004-4

- KEJŘ JIŘÍ: Dějiny pražské právnické univerzity, Praha 1995, Karolinum, ISBN 80-7184-016-5
- KEJŘ JIŘÍ: Středověká právní věda, in. SPUNAR PAVEL: Praha 1995, Academia, ISBN 80-200-0547-1
- KINCL JAROMÍR, VALENTIN URFUS: Římské právo, Praha 1990, Panorama, ISBN 80-7038-134-5
- LE GOFF JACQUES: Intelektuálové ve středověku, Praha 1999, Karolinum, ISBN 80-7184-256-7
- Ottův slovník naučný nové doby, dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému, šéfredaktor univ. prof. FR. BOHUMIL NĚMEC, dílu pátého svazek první, „Novina“ tiskařské a vydavatelské podniky, zapsané společenstvo s.r.o v Praze II, 1938
- POLC JAROSLAV V., Svatý Jan Nepomucký, Praha 1993, Zvon, ISBN 80-7113-071-0
- Příruční slovník naučný, III. díl, hlavní redaktor VLADIMÍR PROCHÁZKA, Academia, Praha 1966
- SOMMER OTAKAR: Učebnice soukromého práva římského I. a II. díl, Praha 2011, Wolters Kluwer ČR, a.s., ISBN 978-80-7357-616-5
- STRAŇÁK DUŠAN a kol.: Život a působení profesora Miroslava Boháčka, Praha 2000, Univerzita Karlova v Praze – Právnická fakulta, ISBN 80-85889-36-6
- URFUS VALENTIN: Právní dějiny na pražské právnické fakultě, Praha 2000, Academia, ISBN 80-85889-32-3
- URFUS VALENTIN: Recepce římského práva a římskoprávní kultura za feudalismu a v počátcích kapitalismu, Praha 1984, Univerzita Karlova v Praze
- URFUS VALENTIN: Historické základy novodobého práva soukromého, Praha 1994, C.H.Beck, ISBN 80-7049-107-8
- VANĚČEK VÁCLAV, KAREL MALÝ: Prameny k dějinám státu a práva v Československu I. a II. část, Státní pedagogické nakladatelství, Praha 1966
- Teoretická časopis pro otázky státu a práva, Právník, č. 2, roč. 2012, ISBN 0231-6625

Další zdroje – internetové zdroje:

- Portál vyhledávač knih [online], [cit. 2012-01-28] z WWW: <http://books.google.cz/>
 - John Henry Wigmore, A panorama of the world's legal systems,
 - David Murray, Lawyer's merriments a
 - Stephan Meder, Rechtsgeschichte: eine Einführung

- Oficiální stránky obce Třebovle [online], [cit. 2011-07-13] z WWW: <http://trebovle-obec.cz>

- Vědecká knihovna v Olomouci [online], [cit. 2011-06-06] z WWW: <http://www.vkol.cz/cs/aktivity/konference-a-odborna-setkani/12--rocnik-odborne-konference>

- Přednáškové večery, Miroslav Kalčic: Mistr Vojtěch Raňkův z Ježova [online], [cit. 2010-12-11] z WWW: <http://vecery.misto.cz>

- Akademický bulletin [online], [cit. 2011-03-24] z WWW: <http://abicko.avcr.cz/archiv>

- [online], [cit. 2011-12-29] z WWW: <http://spcp.prf.cuni.cz/vyuka/kejr.htm>

- [online], [cit. 2012-01-15] z WWW: <http://spcp.prf.cuni.cz/1-10/kunes.htm>

- [online], [cit. 2012-03-27] z WWW: <http://digital.library.ucla.edu/canonlaw/>

Seznam příloh:

- Příloha A - Pečeť univerzity Karlovy a pečeť univerzity Boloňské
- Příloha B - Pohled z jihu na areál kostela sv. Bartoloměje a gotický jižní portál kostela sv. Bartoloměje – Třebovle
- Příloha C - Ukázka pečlivého písma z misálu pro potřeby pražského arcibiskupa z druhé poloviny 14. století
- Příloha D - Decretum Gratiani, strana 1

Pečet' univerzity Boloňské

Zdroj: Oficiální internetové stránky univerzity v Bologni, [online]

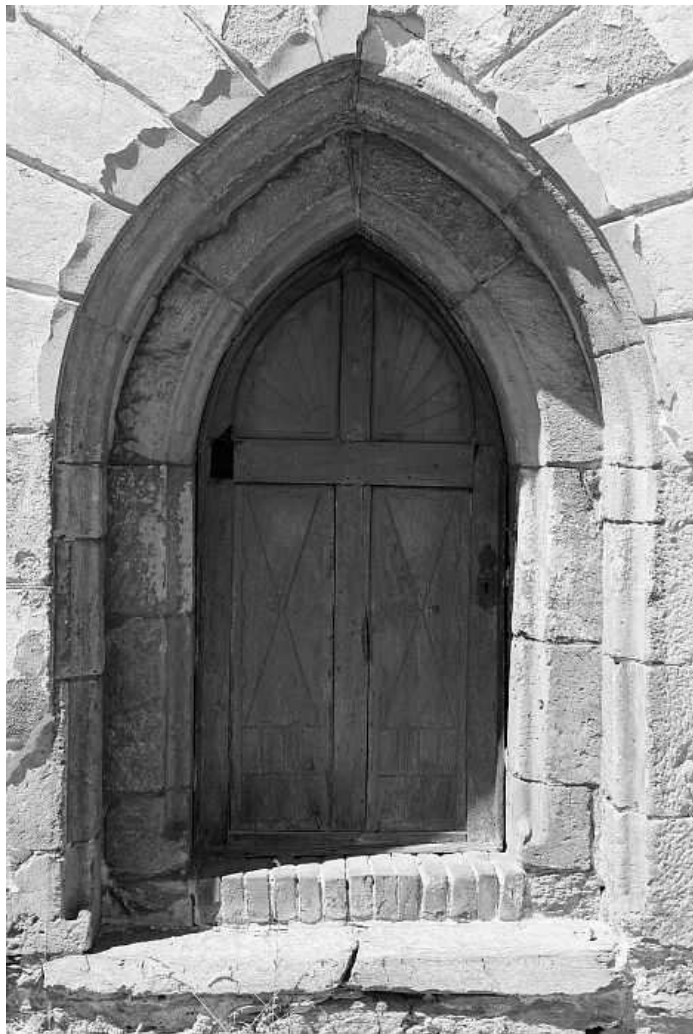
[cit. 2011-08-15] z WWW:

http://www.unipd.it/coimbrameeting2011/coimbra_group.html

Příloha B - Pohled z jihu na areál kostela sv. Bartoloměje a gotický jižní portál kostela sv. Bartoloměje – Třebovle

Zdroj: Oficiální stránky obce Třebovle [online], [cit. 2011-07-13] z WWW:
<http://trebovle-obec.cz>

Příloha C - Ukázka pečlivého písma z misálu pro potřeby pražského arcibiskupa z druhé poloviny 14. století

Zdroj: HLEDÍKOVÁ ZDEŇKA, POLC V. JAROSLAV: Pražské arcibiskupství 1344 – 1994, str. 72

domine dona precium
que scilicet nobis pre
sentibus et futuris que vi
te partem et eterne
tribue et fere sub si
dium. *Psalmus*

Querent
natus
est no
bis et
filius datus est
nobis cuius im
perium super hu
manum et vocabit
nomen eius magni
estus angelus. Ca
tate domino canit
nouum quia mira
bilia fecit. *Gla.*

Deus qui
nobis na
ti saluato
ris diei celebra
re odis octauii. fac
nos que eius ipem
a diuinitate mihi
a cuius sumus ca
nati quoniam repa
ti. *Psalmus galatha*

Antes:
Locus que
venit si
des sub lege custo
diebamur et dicit
i eam fidem. que
reuelanda erat. y
taque lex pedagogus
noster fuit in xpo
ihu. ut ex fide in su

Příloha D - Decretum Gratiani, strana 1

Zdroj: [online], [cit. 2012-03-27] z WWW:

<http://digital.library.ucla.edu/canonlaw/librarian?ITEMPAGE=CJC1&PREV>

DECRETVM
GRATIANI
EMENDATVM ET NOTATIONIBVS
ILLVSTRATVM

Vnà cum glosis,

GREGORII XIII. PONT. MAX.

iussu editum.

R O M A E
In Aedibus Populi Romani
M D L X X I I .